

Slovenska
SLOVNICA

za

prvence.

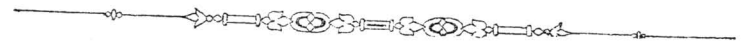

Spisal

Andrej Praprotnik.

Šesti popravljani in pomnoženi natis.

Veljá zvezana v platnenem hrbtu 32 kr.

V LJUBLJANI, 1887.

Založil pisatelj. — Natisnil J. R. Milie.

Uvod.

Slovenski jezik ima 25 pglavitnih glasov, ki jih znamnjamo s temi-le črkami ali pismeni:

a A, b B, c C, č Č, d D, e E, f F,
g G, h H, i I, j J, k K, l L, m M,
n N, o O, p P, r R, s S, š Š, t T,
u U, v V, z Z, ž Ž.

Red, kakor stojé tû črke druga za drugo, imenuje se a b e c e d a.

Glasovi so samoglasniki in soglasniki.

Glasovi a, e, i, o, u izgovarjajo se sami ob sebi razločno in so samoglasniki.

Vsi drugi glasovi se le sè samoglasniki razločno izgovarjajo in so soglasniki.

Glasovi a, o, u so široki, e, i pa sta ozka samoglasnika.

Nekateri samoglasniki izgovarjajo se bolj na dolgo, počasi, drugi pa bolj naglo ali ostro. Glasovi se tedaj zategujejo in predtegujejo.

Zateza in predteza je náglas ali poudarek.

Znamenja za náglas ali naglaski so:

1. ostrívec, črtica, na desno nagnena (') na dolgih glasih;

2. **kratívec**, črtica, viseča na levo (´), na kratkih glasih;

3. **stréšica** (^) na dolgih, mehkih glasih.

Navadno pa se v pisanji ne razločujejo dolgi in kratki, ostri in mehki samoglasniki s posebnim znamenjem ali naglaskom.

Samoglasnika **a** in **o** izgovarjata se vsegdar polnoglasno; na primer: brada, vrana, žaba, govedo, otrok, gospod.

Samoglasniki **e**, **i** in **u** pa se v nekih besedah izgovarjajo razločno in polnoglasno, v drugih pa nekako zamolklo ali poluglasno.

Samoglasnik **e** ima pred črko **r** večkrat zamolkel glas, kadar za njim stoji kak soglasnik, n. pr.: kert, serna, versta.

Zamolkli **e** se navadno izpušča, n. pr.: krt, srna, vrsta.

Soglasniki so po izgovoru ozki in široki.

Ozki soglasniki so: **c, č, j (lj, nj), š, šč, ž.**

Široki soglasniki pa so vsi drugi.

Iz črk se zlagajo zlogi in besede.

Zlog je glas, ki še nič ne pomenja, n. pr.: bra. pra, mra.

Beseda je glas, ki užé kaj pomenja, n. pr.: brat, prag, mrak.

Kolikor je v kaki besedi samoglasnikov, toliko je zlogov.

Besede imajo po en ali več zlogov ter so enozložne, dvozložne, trizložne

ali večzložne besede; n. pr.: pet, peta, petica, cesarica. Večzložne besede se delé tako, kakor se izgovarjajo.

Besede so korenike ali rastlike.

Besede, iz katerih se druge zlagajo, so korenike, n. pr.: les, vas, vrt.

Besede, katere se iz drugih zlagajo, so rastlike ali izpeljane besede, n. pr.: lesen, lesovit, lesnika; vašk, vaščan, vasica; vrtni, povrtni, vrtnar, vrtnik, vrtnarstvo, vrtnarija.

Rastlike imajo koren, deblo in obrazilo.

Koren je prvotni jezikov del, iz katerega se delajo besede.

Deblo je zlog ali beseda, ki se je naredila iz korena.

Obrazila so pritikline, ki se pritikajo korenu ali deblu za nove pomene, n. pr.: travnik, mrazota, brodnina; „tru“, „mrz“, „bred“, so koreni; „trav“, „mraz“, „brod“ so debla; „nik“, „ota“, „nina“ so pa obrazila.

Če se v eno besedo zloži več beséd, naredí se zložena beseda, n. pr.: kolovoz, drevo-red, bogoljub, blagoslov, delopust . . .

V a j e.

1. Napiši abecedo, najpred z malimi, potem z velikimi črkami.

2. Napiši široke in ozke samoglasnike, iz teh-le beséd: riba, voda, ura, jama, koza, ruta, veja, vino, ptica, uho, ujima, sova, grlica, kobilica, metulj, pišče.

3. Prepiši te besede in izgovarjaj jih prav: grád, tát, prág, na prágu, gád, brát, láz, stvâr, krâlj, zèt, kmèt, cév, svét, strél, méd, bël, sit, ðim, bik,

nit, tíh, mír, tír, sòm, bòb, stròp, bós, sók, móž, báker, glòba, hála, hrbèt, júha, káva, pívo, osòba, ovòčje, parobròd.

4. Izpiši iz berila št. — vse tiste besede, v katerih se **e** pred **r** ne izgovarja s polnim glasom!

5. Prepiši to nalogo in podčrtaj vsak nepolnoglasi **e**: Priden kosec kosí. Žetev se bliža. Kmetovalec ves radosten ogleduje rumeno polje. Mrzel veter je zapihal. Delavec je truden. Pevec poje. Godec gode.

6. Napiši deset enozložnih, deset dvožložnih in deset trizložnih beséd!

7. Loči besede na zloge v teh nalogah po vzgledih, ki so v vsaki od kraja: ri-ba, pti-ca, go-ve-do; — čebela, raca, lisica, petelin, grlica, penica, kača, kobilica, gosénica, vrabec, zajec, koza, miši, osa, hiša, golida, goba, homec, gora, gorica, jagoda.

— ljud-je, go-lob-je, kav-ka; — ovca, mačka, medved, bolha, pajki, sčinkovec, mušnica, lončar, vrtnik, lažnik, pahišje, poletje, jabolko.

— ma-slo, ve-dro, se-dlo, mo-kro; — čreslo, veslo, modri, jedro, megla, čislo, jablan, igra, toplo, gosto, pustó, srebro, steklo, apno, praprot, kopriva, gabrovina.

— mrav-lja, ko-nji, pu-ščava; — želja, zelje, polje, korenjak, kosišče, ognjišče.

— kolo-vrat, koše-plet, kolo-dvor; — nesnaga, nesreča, nadloga, podnožje, zahvala.

— voj-ska, ljud-stvo, sol-nica; — slovensko, soseska, duhovstvo, vérstvo, slamnik, plevnik, svetnica, izpovednica.

8. Razstavite to na besede, besede na zloge in zloge na glasove ali pismena, namreč: Bolezen je nadloga. Zavidnost je greh. Otroek se joče. Zvon zvoní. Veter vrší. Lenuh postopa. Gorjé lenuhu!

Prvi del.

Govorni razpoli.

Kadar govorimo, rabimo devetero govornih razpolov ali besednih plemen.

Samostalnik.

Vodila.

Kdo je v hiši?

V hiši so: oče, mati, stariši, sin, hči, brat, sestra, otroci, ded, babica, vnuk, vnuka, deček, deklica, hlapec, dekla.

Kdo nam je v rodu?

V rodu so nam: strijc, teta, ujec, ujna, bratranec, bratranka, sestрана, sestranka.

Kdo nam prideluje živež?

Živež nam prideluje: kmet, mlinar, pekár, mesar, olar, ribič, lovec, vrtnik . . .

Katere živali nam dajejo živež?

Živež nam dajejo: krava, vol, tele, ovca, prešič, kôza, jelen, zajec, srna, kuretina, riba, rak . . .

Te besede kažejo ljudi in druge žive stvari in so imena.

Reči sem ter tje po zemlji so: polje, njiva, vinôgrad, travnik, vrt, plot, cesta, gora, dolina, ravnina, skala, kamenje . . .

V zraku je: oblak, megla, zarja, blisk, grom, dež, sneg, toča, vihar, dim . . .

Te besede imenujejo reči in so rečna imena.
Moška krstna imena so: Janez, Jože, Miha, Matej, Anton, Tomaž, Jakob, Urban, Jurij, Luka, Andrej . . .

Ženska krstna imena so: Marija, Neža, Magdalena, Uršula, Elizabeta, Doroteja, Jovana, Lucija, Polona . . .

Priimki so: Vodnik, Metelko, Preširen, Slomšek, Erjavec . . .

Živalska posamezna imena so: Belec, Lisec, Rudeška, Rumena . . .

Dežele so: Kranjska, Koroška, Štajerska, Hrvaška, Primorska . . .

Mesta so: Ljubljana, Celovec, Gradec, Zagreb, Trst, Gorica . . .

Trgi in vasi so: Vrhnika, Postojina, Ipava, Cérknica, Laško, Vojnik, Konjice, Jesenice, Bégunje, Brdo, Borovje, Dobrova, Šiška . . .

Gore so: Triglav, Mangart, Képa, Stol, Košuta, Ljubelj, Dobrač, Sadnik . . .

Reke so: Sava, Krka, Kolpa, Bistrica, Kokra, Sora, Savina, Kopa, Soča, Mura, Drava . . .

Imena človekov, živali, dežel, mest, trgov, vasi, gorá, rek i. t. d. kažejo posamezne ali lastne osebe ali reči in so lastna imena.

Lastna imena pišemo z veliko začetno črko.

Váruhi sadnih dreves so: senica, brglez, detal, žolna, tašica, penica . . .

Sadna drevesa so: jablan, hruška, češnja, višnja, češplja, sliva, breskev, oreh, kostanj . . .

Te stvari so druga drugi podobne.

Imena, katera imenujejo vse osebe ali reči ene vrste, so občna ali splošna imena.

Več ljudi vkup imenuje se „ljudstvo“.

Beseda „hrastje“ poménja več ali množino hrastov; „grmovje“ je množina grmov; „kamenje“ pa kaže množino kamnov.

Imé, katero kaže množino enovrstnih stvari, je vkupno imé.

Snovi za obleke so: sukno, platno, svila, volna, usnija . . .

Iz zemlje kopljejo: zlato, srebro, kotlovino, svinec, železo . . .

Imena, katera kažejo kako snov ali tvarino in ohranjajo tudi v najmanjšem delu svoje imé, so snovna imena.

Človeka lepša: poštenost, zvestoba, pridnost, priljudnost, pobožnost, hvaležnost, ponižnost . . .

Človeka kvári: nezvestoba, lenoba, surovost, razuzdanost, ošabnost . . .

Te besede kažejo lastnosti in so lastnostina imena.

Potrebne in koristne vednosti so: veroznanstvo, govorjenje, branje, pisanje, spisovanje, številjenje, prirodopisje, zemljepisje, gospodarstvo, risanje, petje, godba . . .

Ob hudi uri se sliši grmenje, bučanje, vršanje, rožljanje . . .

Te besede kažejo djanja reči in so djanska imena.

Imena, ki poménjajo lastnosti in djanja, so miselna imena.

Samostalno imé ali samostalník imenuje osebe in reči ali njih lastnosti in djanja.

Imena vidljivih oseb in reči so ali lastna, ali občna, ali vkupna, ali snovna imena.

V a j e.

1. Imenuj rokodelce, ki delajo za stanovanje!
2. Naštej nekaj oseb iz raznih stanov!
3. Imenuj živali, ki se pri hiši redé!
4. Imenuj čveteronoge živali!
5. Imenuj ptice, ki živé na vrtéh, po poljih in v gozdih!
6. Katere živali so koristne?
7. Katere živali so škodljive?
8. Imenuj reči, ki so v domači hiši ali stanici!
9. Imenuj reči, ki so v kuhinji, v kleti, v veži, pod streho!
10. Napiši imena nekaterih sadnih dreves!
11. Napiši tudi imena nekaterih gozdnih dreves!
12. Imenuj nekaj listovcev, nekaj hvojevja!
13. Napiši imena poljskih rastlin in imena cvetic, katere poznaš!
14. Imenuj orodja, s katerimi dela mizar, kolar, sodar, kovač, krojač, čevljar, tkalec!
15. Katere reči goré, katere ne goré?
16. Imenuj okleko kmetskih ljudi!
17. Napiši 20 moških osebnih imen iz zgodbe starega zakona.
18. Imenuj po krstnem imenu in priimku svoje součence!
19. Imenuj nekaj živalskih lastnih imen!
20. Imenuj dele svetá!
21. Naštej vsa mesta, ki jih poznaš!
22. Povej, v katerih trgih in vaséh si že bil!
23. Katere so imenitne svete goré?
24. Naštej nekaj vodá, ki jih poznaš?
25. Izpiši iz berila št. — vsa lastna imena!
26. Napiši reči, katere se delajo iz kamena in iz železa!
27. Iz katerih reči se napravljajo jedí?
28. Napiši 5 občnih, 5 vkupnih in 5 snovnih imen!

29. Imenuj več lepih lastnosti!

30. Napiši nekaj djanskih imen!

Pri samostalniku se pazi na spol, število, sklon in na sklanjjo.

S p o l.

Vodila.

Osebe v družini so: oče, mati, sin, hči, ded, hlapec, dekla, pastir, péstunja . . .

Njega pomenjajo: oče, sin, ded, hlapec, pastir.
Njo pomenjajo: mati, hči, dekla, péstunja.

Je ne pomenja ne njega, ne nje, n. pr.: jare, ščene.

Spol samostalnikov je trojen: moški, ženski in srednji. Spol se kaže po pomenu in končaji.

Po pomenu so:

1. moškega spola imena, katera poménjajo njega, to je, imena moških oseb, n. pr.: oče, sin, konj;

2. ženskega spola imena, katera poménjajo njo, to je, imena ženskih oseb, n. pr.: mati, hči, golobica, mladina;

3. srednjega spola imena mladih bitij, katerih spola še ne čislamo, n. pr.: dete, jagnje, kljuse.

Po končaji so:

1. moškega spola samostalniki na soglasnik, zlasti na **j, c, g, h, k**, kateri se ob vprašanji koga? čega ali česa? kon-

Če govorimo o več osebah ali rečeh, je samostalnik v množnem številu ali v množini.

Nekateri samostalniki, ki kažejo reči z več deli, nimajo ednine, n. pr.: burkle, grablje, klešče, statve, niške, hlače, prsi, pluća . . .

V a j e.

1. Napiši reči, ki jih prodaja branjevka in povej, v katerem številu so posamna imena!

2. Imenuj te-le samostalnike v dvojini in množini: jezik, pevec, golob, las, sin, leto, koló, seme, tele, riba, voda, nit, klop!

3. Povej v dvojini in množini: Golob golči. Riba plava. Kolo škriplje. Tat se skriva. Otrok se joče. Zvon zvoní. Noč je dolga. Dan je kratek. Britev je ostra. Kača je strupena. Okno je odprto. Kozel mekeče. Telo je zdravo. Drevo raste.

4. Izpiši iz berila št. — vse samostalnike, ki so v ednini in imenuj jih v dvojini in v množini; tiste pa, ki so v dvojini, imenuj v ednini in v množini; tiste, ki so v množini, pa napiši v ednini in v dvojini!

S k l o n.

Vodila.

Oče so bolni. Bolečine ubogega očeta so hude. Mati strežejo očetu. Zdravnik zdravi očeta. Pri očetu čujemo. Z očetom bi vse izgubili.

Kdo je bolan?

Oče so bolni.

Koga ali čega bolečine so hude?

Bolečine ubogega očeta so hude.

Komu strežejo mati?

Mati strežejo očetu.

Koga zdravi zdravnik?

Zdravnik zdravi očeta.

Pri kom čujemo?

Pri očetu čujemo.

S kom bi vse izgubili?

Z očetom bi vse izgubili,

Pastirja naših sosedov delata gospodarjema na pašnikih veliko škodo s svojima čedama.

Kdo dela škodo?

Pastirja delata škodo.

Koga ali čega pastirja delata škodo?

Pastirja naših sosedov delata škodo.

Kaj delata pastirja?

Pastirja delata škodo.

Komu delata pastirja škodo?

Pastirja delata gospodarjema škodo.

Kje delata pastirja škodo?

Pastirja delata na pašnikih škodo.

S čim delata pastirja škodo?

Pastirja delata s čedama škodo.

Tihe vode so globoke. Varuj se tihih vodá! Ne zaupaj tihim vodam! Tihe vode pusti! V tihih vodah so tomuni. S tihimi vodami se ne šali!

Kaj je globoko?

Tihe vode so globoke.

Česa se varuj?

Tihih vodá se varuj!

Čemu ne zaupaj?

Tihim vodam ne zaupaj!

Kaj pusti?

Tihe vode pusti!

Kje so tomuni?

V tihih vodah so tomuni.

S čim se ne šali?

S tihimi vodami se ne šali!

Samostalniki se v vsakem številu navadno šestkrat izpreminjajo. Ta izpremena se imenuje sklon.

Sklonov je torej šest:

1. sklon ali imenovalnik stavi se ob vprašanji kdo ali kaj?
2. sklon ali roditelj stavi se ob vprašanji koga? čega ali česa?
3. sklon ali dajalnik stavi se ob vprašanji komu ali čemu?
4. sklon ali tožilnik stavi se ob vprašanji koga ali kaj?
5. sklon ali mestnik stavi se ob vprašanji kje ali pri kom (čem)?
6. sklon ali družilnik stavi se ob vprašanji s kom ali s čim?

Nekdaj se je izgovarjal tudi zvačnik, kadar je kdo koga zval ali klical, n. pr.: brate! sine! striče! Pavle! Tine! Tone!

Mestnik in družilnik nista sama o sebi.

V katerem sklonu je samostalnik, pozná se po končniku, naj laglje pa po vprašanji.

Z vprašalnimi besedicami kdo? čega? komu? koga? s kom? poprašuje se po živih bitjih ali stvareh; s besedicami kaj? česa? čemu? s čim? poprašuje pa se po neživih stvareh; vprašanje kje? veljá za žive in nežive stvari.

V a j e.

1. Prepiši te-le izreke in s številko zaznamnjaj samostalnike, v katerem sklonu je kateri: Strežek

naznanja snežek. Slepca ne more slepca voditi. Lepe pesmi glas sega v deveto vas. Kar je ljubo očem, to je ljubo tudi ušesu. Sila kola lomi. V vsakem kraji lahko človek zadovoljno živi. S hudobnim človekom se ne pečaj! Mali lonček hitro skipí. Dobro orodje lajša delo. Hišni prag je naj višja planina. Vsaka noč ima svojo moč.

2. Odgovarjaj tem vprašanjem:
 - Kdo skrbi za te?
 - Kaj vidiš vzpomládi na vrtu?
 - Koga ne moreš videti?
 - Česa se ogibaj?
 - Komu se odkrivaš?
 - K čemu privezuje voznik konja?
 - Koga vidiš v cerkvi?
 - Kaj vidiš v cerkvi?
 - S kom hodiš v cerkev?
 - S čim pišeš?
3. Kaj so oče kupili na semnju?
 - Čegavo petje je prijetno?
 - Čegava marljivost veseli stariše?
 - Česa išče lačen človek?
 - Česa nanese čebela v panj?
 - Komu treba naj večjo čast izkazovati?
 - Komu pomaga Bog?
 - Koga ali kaj vidimo, slišimo, nosimo, kupujemo, jemo, pijemo, čutimo?
 - Pri čem stojé mlini?
 - Kje raste trava, kje žito, kje drevje?
 - Kje vidimo solnce?
 - S kom stanuješ domá?
 - Imenuj nekatero orodje rokodelcev ter povej, kaj se s katerim dela?
4. Izpiši iz berila št. — vse samostalnike ter zaznamnjaj jih s številko, v katerem sklonu je kateri?

S k l a n j a v a.

V o d i l a.

Ednina.

1.	<i>Imenovalnik.</i>	jelen	kralj	grad
2.	<i>Rodilnik.</i>	jelena	kralja	gradu (á)
3.	<i>Dajalnik.</i>	jelenu	kralju	gradu
4.	<i>Tožilnik.</i>	jelena	kralja	gradu (á)
5.	<i>Mestnik.</i>	pri jelenu	pri kralju (i)	pri gradu
6.	<i>Družilnik.</i>	z jelenom	s kraljem	z gradom.

Dvojina.

1.	jelena	kralja	gradova	ali grada
2.	jelenov	kraljev	gradov	ali gradi (ij)
3.	jelenoma	kraljema	gradovoma	ali gradéma
4.	jelena	kralja	gradova	ali grada
5.	pri jelenih	pri kraljih	pri gradovih	ali gradéh
6.	z jelenoma	s kraljema	z gradovoma	ali gradéma.

Množina.

1.	jeleni	kralji	gradovi	ali gradje
2.	jelenov	kraljev	gradov	ali gradi (ij)
3.	jelenom	kraljem	gradovom	ali gradem
4.	jelene	kralje	gradove	ali gradi (e)
5.	pri jelenih	pri kraljih	pri gradovih	ali gradéh
6.	z jeleni	s kralji	z gradovi	ali gradmi.

Ako se imé pregiblje po spolu, številu in po sklonih, se sklanja.

Po vzgledu „jelen“, „kralj“ in „grad“ pregibljejo se samostalniki moškega spola, in sicer tako, kakor „jelen“ samostalniki s širokim končnikom, tako, kakor „kralj“ samostalniki z ozkim končnikom, tako, kakor „grad“ pa samostalniki, ki imajo v roditelju naglašen **ú** ali **á**.

Moška imena oseb in drugih živih ali poosebljenih stvari imajo v ednini tožilnik enak roditelju; tožilnik neživih stvari pa je enak imenovalniku, n. pr.: Lenuha dan straši. Svečan stegne dan.

Samostalniki s poluglasnim **e** na konci ga največ izpahujejo ali izpuščajo po vseh sklonih, kadar dobivajo na konci kak glasnik, n. pr.: pevec-pevca, Slovenec-Slovenca . . .

Dvozložni in mnogozložni samostalniki na **k** v množnem imenovalniku, zvalniku in v mestniku pred **i**, včasih tudi pred **e** izpreminjajo ta končnik v **e**, n. pr.: otrok, otroci.

Mnogozložni samostalniki na **ar**, **er**, **ir**, **or** in **ur** vstavljajo pri sklanji radi **j**, n. pr. gospodar - gospodarja, topir - topirja, dihor - dihorja. Nekateri na **lj** pa pri sklanji radi prijemljejo **n**, n. pr.: apostelj - aposteljna.

Ednina.

1.	riba	nit	gos
2.	ribe	nití	gosí
3.	ribi	nití	gosi
4.	ribo	nit	gos
5.	pri ribi	pri nití	pri gosi
6.	z ribo	z nitjo	z gosjo.

Dvojina.

1.	ribi	nití	gosí
2.	rib	nití (ij)	gosi (ij)
3.	ribama	nitima	goséma
4.	ribi	nití	gosí
5.	pri ribah	pri nitih	pri goséh
6.	z ribama	z nitima	z goséma.

Množina.

1. ribe	niti	gosí
2. rib	niti (ij)	gosí (ij)
3. ribam	nitim	gosém
4. ribe	niti	gosí
5. pri ribah	pri nitih	pri goséh
6. z ribami	z nitimi	z gosmi.

Po vzgledu „riba“, „nit“ in „gos“ pregibljejo se samostalniki ženskega spola, in sicer tako, kakor „riba“ samostalniki na **a**, tako, kakor „nit“ in „gos“ pa samostalniki na soglasnik, ki dobivajo v rodilniku nenaglašen ali naglašen **i**.

Ženski samostalniki poluglasni **e** na konci radi izpahujejo, n. pr.: cerkev-cerkve, redkev-redkve.

Ako se v rodilniku v dvojini ali v množini nabere preveč soglasnikov, vstavlja se med nje poluglasni **e**, n. pr.: sestre-sester.

Ednina.

1. leto	polje	pleme
2. leta	polja	plemena
3. letu	polju	plemenu
4. levo	polja	plemena
5. v letu	v polju (i)	v plemenu
6. z letom	s poljem	s plemenom.

Dvojina.

1. leti	polji	plemeni
2. let	polj	plemen
3. letoma	poljema	plemenoma
4. leti	polji	plemeni
5. v letih	v poljih	v plemenih
6. z letoma	s poljema	s plemenoma.

Množina.

1. leta	polja	plemena
2. let	polj	plemen
3. letom	poljem	plemenom
4. leta	polja	plemena
5. v letih	v poljih	v plemenih
6. z leti (mi) s polji		s plemeni.

Po vzgledu „leto“, „polje“ in „pleme“ pregibljejo se samostalniki srednjega spola, in sicer tako, kakor „leto“ samostalniki s širokim končnikom na **o**, tako, kakor „polje“ samostalniki z ozkim končnikom na **e**, tako, kakor „pleme“ pa samostalniki, ki v sklanji prijemljejo množnik **n, t, es**, n. pr.: brême - bremena, tele-teleta, kolo-kolesa.

Tudi pri samostalnikih srednjega spola se v rodilniku množnega števila zavoljo lepoglasja včasih vstavlja poluglasni **e**, pred **j** pa **i**, n. pr.: okna - oken, bitja - bitij.

Nekateri samostalniki sklanjajo se po svoje, to je, nepravilno.

„Dan se tako - le pregiblje:

Ednina.

Dvojina.

1. dan	dni, dneva, dnova
2. dne, dneva	dni, dnev, dnevov
3. dnu, dnev	dnema, dnevoma
4. dan	dni, dneva, dnova
5. pri dne, dnev (i)	pri dneh, dnevih
6. z dnem, dnevom	z dnema, dnevoma.

Množina.

1. dnevi, dnovi
2. dni, dnev

3. dnem, dnevom
4. dni, dneve, dnove
5. pri dneih, dnevih, dnovih
6. z dnemi, dnevi, dnovi.

„Gospa“ se tako-le pregiblje:

Ednina.	Dvojina.	Množina.
1. gospá	gospé	gospé
2. gospê	gospéj, gospâ	gospéj, gospâ
3. gospéj	gospêma	gospêm
4. gospó	gospé	gospé
5. pri gospéj	pri gospêh	pri gospêh
6. z gospô	z gospêma	z gospêmi.

„Mati“ in „hči“ sklanjate se s prirastkom **er**; v dvojini in množini pregiblžete se po vzgledu „riba“ in „hči“ pa tudi po vzgledu „nit“. V ednini pa se tako-le pregiblje:

1. mati	hči
2. matere	hčere
3. materi	hčeri
4. mater	hčér
5. pri materi	pri hčeri
6. z materjo	s hčérjo.

„Kri“, „okó“, „tla“ se tako-le pregibljejo:

1. kri	očí	tla
2. krví	očí	tál
3. krvi	očém	tlem, tlom
4. kri, krv	očí	tla
5. v krvi	v očéh	v tleh
6. s krvjó	z očmí	s tlemi.

Lastna imena se navadno tako sklanjajo, kakor drugi samostalniki, n. pr.: Vodnik - Vodnika, Sava - Save.

Nekatera lastna imena človekov dobivajo tudi prirastek, n. pr.: Jože, Jožeta, Jožetu . . .

V a j e.

1. Sklanjaj po vseh sklonih v ednini, dvojini in množini te-le samostalnike: jezik, jež, krt, pes, slon, konj, polž, komár, beseda, megla, igla, planina, dekla, vzpomlad, stvar, miš, kokoš, zver, blagó, blato, korito, naklo, poréslo, okno, srce, dete, revšče, breme, séme, vrême.

2. Poišči v berilu št. — vse samostalnike in sklanjaj jih po vseh sklonih in številih!

3. Imenuj nekaj samostalnikov, ki se pregibljejo po vzgledu „jelen“, nekaj, ki se pregibljejo po vzgledu „kralj“ in nekaj, ki se pregibljejo po vzgledu „grad“!

4. Napiši več samostalnikov, ki se sklanjajo po vzgledu „riba“, več, ki se sklanjajo po vzgledu „nit“, več, ki se sklanjajo po vzgledu „gos“!

5. Naštej več samostalnikov, ki se pregibljejo kakor „leto“, „polje“, „pleme“.

6. Zaznamnjaj nad vsakim samostalnikom spol, število in sklon: Bog je začetek vsega. Duša vsakega človeka je nesmrtna. Veséli se zdravja in varuj se bolezni! Ne draži psov! Ne preganjaj ptičev! Hlapec daje konju ovsu. Brat pomaga sestrama. Konj ima grivo. Mačka loví miši. Ptiči si znašajo gnjezda. Na holmu stoji cêrkvica. Pastiríciica hodi ob potoku. V mestih živí mnogo ljudi. Izprehajam se z znancem. Ne šali se s konji! Človek je stvar Božja. Solnce svéti in zvezde migljajo. Neumen človek se bojí strahov. Jezdec sedí na konji. S plugom se orje, z motiko se koplje, sè srpom se žanje.

7. Napiši, česa more biti: hleb, kúp, kos, perišče, pest, brême, povesno, kopa, otep, ograbek, čeda, skleda, žlica, voz, vedro, sod, meh, meter, kaplja, merica, dan.

8. Odgovarjaj tem vprašanjem: Pregovor pravi: „Vsak delavec ima svoje plačilo“, Kdo ima svoje plačilo? Kaj ima vsak delavec? — „Iz sadú se drevo spozná“. Iz česa se drevo spozná? Kaj se iz sadú spozná? — „Pri hudobnem človeku gre vse na smeh“. Pri kom gre vse na smeh? — „Življenja dnevi so kratki“. Česa dnevi so kratki? — „Resnica očí kolje“. Kaj očí kolje? Kaj resnica kolje? — (To naj se tudi odgovarja po raznih številih.)

9. Pregibaj po vseh sklonih imena: Marko, Trdina, Draždane, Izvirče, Trebno, Sostro, Velesovo, Bistrica, Kokra!

Z a í m e k.

V o d í l a.

Janez bere, Jože piše, Tine šteje. — Janez, kaj delaš? Jaz berem. Jože, kaj delaš ti? Jaz pišem. Tine, kaj pa ti delaš? Jaz štejem.

O kom govoré te osebe? Te osebe govoré same o sebi.

Besedica „jaz“ je na mestu samostalnega imena.

Če osebe druga k drugi govoré, pravijo: Ti bereš, ti pišeš, ti šteješ.

Če pa kdo drugi o njih govori, pravi: On bere, on piše, on šteje.

Besedo, katero stavimo za imé ali na mestu imena, imenuje se z a í m e k ali z a í m é.

Imena „Janez“, „Jože“, „Tine“ pomenjajo osebe, in besedice, ki jih namestujejo, so tedaj osebni z a í m k i.

Osebni z a í m k i so:

jaz za tega, ki govori ali za prvo osebo;

ti za tega, s katerim govorimo ali za drugo osebo;

on, ona, ono za tega ali za to, o katerem govorimo ali za tretjo osebo.

Osebni zaimki se sklanjajo tako:

Prva oseba.

Druga oseba.

Ednina.

1. jaz	ti
2. mene, me	tebe, te
3. meni, mi	tebi, ti
4. mene, me	tebe, te
5. pri meni	pri tebi
6. z menój	s tebój.

Dvojina.

*Za moški spol. Za ženski. Za moški spol. Za ženski
in srednji spol: in srednji spol:*

1. midva, medvé	vidva, vedvé
2. naju (naji)	vaju (vaji)
3. nama	vama
4. naju (naji)	vaju (vaji)
5. pri naju (naji, nama)	pri vaju (vaji), vama,
6. z nama	z vama.

Množina.

*Za moški spol. Za ženski. Za moški spol. Za ženski
in srednji spol: in srednji spol:*

1. mi, mé	vi, vé
2. nas	vas
3. nam	vam
4. nas	vas
5. pri nas	pri vas
6. z nami	z vami.

Tretja oseba.

Ednina.

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

1. on	ona	ono
2. njega, ga	nje, je	njega, ga
3. njemu, mu	njej, jej, nji, ji	njemu, mu
4. njega, ga	njo, jo	je, ga
5. pri njem	pri njej, nji	pri njem
6. z (ž) njim	z (ž) njô	z (ž) njim.

Dvojina.

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

1. ona	oné	oné
2. nju, ju	nju, ju	nju, ju
3. njima, jima	njima, jima	njima, jima
4. nju, ju	nju, ju	nju, ju
5. pri njih, njima	pri njih, njima	pri njih, njima, nju
6. z (ž) njima	z (ž) njima	z (ž) njima.

Množina.

1. oni	oné	oné
2. njih, jih	njih, jih	njih, jih
3. njim, jim	njim, jim	njim, jim
4. njih, jih, nje, je	njih, jih, nje, je	njih, jih, nje, je
5. pri njih	pri njih,	pri njih
6. z (ž) njimi	z (ž) njimi	z (ž) njimi.

Osebnim zaímkom se tudi prišteva povratni se, ki ima v vseh osebah, spolih in številih isto obliko. Sklanja se tako:

1. —
2. sebe, se
3. sebi, si

4. sebe, se
5. pri sebi
6. s seboj.

Odrasle ali imenitnejše ljudi vikamo, t. j. ogovarjamo jih z drugo osebo množnega števila, n. pr. Gospod, bodite usmiljeni! Gospá, ne bodite jezni!

V a j e.

1. Zapiši, kdo bere, šteje, piše, risa, poje, moli?
2. Prepiši te stavke, povzemi iz njih osebne zaímke ter imenuj njih osebo in število: Ti pišeš, jaz pa risam. On dela, pomagaj mu, on bode tudi tebi pomagal. Kdo si pa ti? Otroče je slabo; ono bi poginilo brez pomoči. Midva žalujeva, vedvé pa veseljujete. Mi delamo; vi pa držite križem roke. Ljubite svoje součence, in oni bodo ljubili tudi vas. Gosenice je treba obirati; one bi sicer objedle vse drevje.

3. Napiši, kaj vsak izmed vas dela v šoli, in kaj delate vsi. Potlej pa napiši to in isto v drugi in zadnjič v tretji osebi edinega, dvojnega in množnega števila!

Svojilni zaímki.

Moj nožič je nabrušen. Moja knjiga je lepa. Moje pero je dobro. Najin trud je velik. Najina sestra je pobožna. Najino veselje je veliko. Naš vrt je lep. Naša njiva je obdelana. Naše stanišče je prostorno.

Besede „moj“, „moja“, „moje“, „najin“, „najina“, „najino“, „naš“, „naša“, „naše“, kažejo, čegava je oseba in stvar.

Te besede so namestu imen ali stojé za imena, tedaj so tudi zaímki in sicer svojilni ali posestni zaímki.

Svojlilni zaimki kažejo, čegava je oseba ali stvar, o kateri se govori.

Taki so: moj, moja, moje; najin, najina, najino; naš, naša, naše; tvoj, tvoja, tvoje; vajin, vajina, vajino; vaš, vaša, vaše; njegov, njegova, njegovo; njen, njena, njeno; njun, njuna, njuno; njihov, njihova, njihovo, onegov; svoj, svoja, svoje; čegav, čegava, čegavo.

V a j e.

1. Bog vé naše misli. Spominjajmo se ga! Veselím se svojega zdravja. Poznam njegovega očeta, njegovo mater, njegovo dete. Jaz svoj klobúk nosim; ti svoj, on, ona, ono svoj. Pridni otroci so veselje starišev; hudobni otroci so njihova žalost. Domovina vas bode potrebovala. Vaše srce naj bije za - njo.

Poišči tù osebne in svojlilne zaimke ter imenuj njih osebo in število!

2. Prepiši to in povzemi osebne in svojlilne zaimke ter povej njih osebo in število: Spominjaj se večkrat svojega prijatelja! To ti iz srca vošči Tvoj prijatelj. Iz vsega srca sem Tvoj prijatelj. Veselí me, da Ti ustrezem. Zahvaljujem se Ti za Tvoje povabilo.

Kazalni zaimki

Ta mož je premožen; oni je ubožen. Tista je moja, ona - le je tvoja knjiga.

Besedica „ta“ in „oni“ kažete na moža, „tista“ in „ona-le“ pa kaže na knjigo.

Zaimki, kateri kažejo na osebo ali reč, o kateri se govori, so kazalni zaimki. Kazalniki so: ta, to, ta-le, to-le; oni, ona, ono; tisti, tista, tisto; tak, taka, tako; takšen, takšna, takšno; tolik, tolika, toliko . . .

„Ta“, „t o“ se sklanja tako:

Ednina.

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

1. ta	ta	to
2. tega	te	tega
3. temu	tej, ti	temu
4. tega, ta	to	to
5. pri tem	pri tej, (ti)	pri tem
6. s tém	s to	s tém.

Dvojina.

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

1. ta	te	te
2. teh	teh	teh
3. tema	tema	tema
4. ta	té	té
5. pri teh	pri teh	pri teh
6. s tema	s tema	s tema.

Množina.

1. ti	té	ta, (te)
2. teh	teh	teh
3. tem	tem	tem
4. té	té	té, ta
5. pri teh	pri teh	pri teh
6. s temi	s temi	s temi.

V a j a.

Prepiši tù najpred osebne, potem svojlilne in kazalne zaimke: Učenec ljubi svojega učitelja, on vé, da je njegov dobrotnik. Naš sosed je moj prijatelj. Poznam tega gospoda po njegovem glasu, in to gospó po njeni obleki. Ti stariši so žalostni, njih sin je bolan. Moji stariši so kupili ta vrt,

ta travnik in ono hišo. Njegov brat je kupil vaš vrt in vaše konje. Jaz imam njegovo knjigo, on ima mojo risanko.

Vprašalni zaímki.

Kdo dela na polji? Kaj dela na polji?
„Kdo“ vprašuje po osebah, „kaj“ vprašuje po rečeh.

Zaímki, ki vprašujejo po osebah in rečeh, so vprašalni zaímki. Ti so: kdo, kaj; kateri, katera, katero; čegav, čegava, čegavo; kak, kakov ali kakšen, kakšna, kakšno; kolik, kolika, koliko, koliker . . .

„Kdo“ in „kaj“ se pregibljeta :

1. kdo, kaj
2. koga, čega
3. komu, čemu
4. koga, kaj
5. pri kom, čem
6. s kom, čim.

V a j a.

Odgovori tem vprašanjem: Kdo poučuje učence? Kaj mi daš? Kateri izmed vas pojde z menoj? Čegava duša je nesmrtna? Kaj lovi mačka? Kje živé ljudje? Komu je treba zdravil? Komu naj bodo otroci hvaležni? Sè čim se orje? S kom se péstunja igra? — Vprašaj po besedah, ki so tù zaznamovana: Nekdo je prišel. Nesreča se je pripetila. Tinetova mati so umrli. Bog pomaga človeku. Oster veter škoduje rastlinam. Zajec se bojí šumenja. Lisica je podobna psu. Iskra velik ogenj zažgè. Mavrica je sedmer trak. Ne grizi si nohtov!

To se drugim studi. Ne posmehuj se drugim! Ne draži nobenega! Ogiblji se nespodobnih ljudi! Ravnaj se po omikanih ljudeh!

Oziralni zaimek.

Kdor ne shranjuje krajcarja, ne šteje zlatov. Kar danes lahko storiš, ne odlagaj na jutri! Oče naš, kateri si v nebesih! Koji ne ljubi svojega brata, bijejo ga tuja vrata. Kakoršno seme seješ, tako žito bodeš žel. Ptica, ki visoko leta, nizko obseða.

Besede: kdor, kar, kateri, koji, kakoršno, ki- ozirajo se na samostalnik ali zaimek.

Zaímki, ki se ozirajo na kako osebo ali reč, o kateri se govori, so oziralni zaímki, Ti so: kdor, kar; kateri, katera, katero ali koji, koja, koje ali ki; kakoršen, kakoršna, kakoršno; kolik, kolika, koliko . . .

„Kdor“ in „kar“ se sklanja tako:

1. kdor	kar
2. kogar, čegar	česar
3. komur	čemur
4. kogar	kar
5. pri komur, komer	pri čemur, čemer
6. s komur, komer	s (sè) čimur, čimer.

V a j a.

Poišči tù oziralne zaímke ter povej, na katero osebo ali reč se nanašajo: Kdor hoče star počiti, se mora mlad truditi. Kar je tebi ljubo, to je drugim drago. Ni pod solncem stvarce, katera bi bila pozabljena pri Bogu. Tudi tebi je Bog dober oče, ki za te skrbi. Kakoršno je življenje, taka je smrt.

Nedoločni zaímki.

Marsikdo misli, da dovolj vé; a nihče ne vé vsega.

Besedi „marsikdo“ in „nihče“ kažete na osebo ali reč, ki je ne imenujemo.

Zaímki, ki kažejo na kako osebo ali reč, ki je ne imenujemo, so nedoločni zaímki. Ti so: kdo, nekdo, nikdo, nihče, malokdo, marsikdo, vsakdo, kaj, nekaj, nič, kateri, kak, nekateri, marsikateri, marsikak, vsak, vsakateri, raznoteri, ves, vsa, vse . . .

„Nič“ se pregiblje:

1. nič
2. ničesa, ničesar
3. ničemu, ničemur
4. nič
5. pri ničemer, ničem
6. z ničimer, z ničím.

„Ves“, „vsa“, „vse“ se sklanja tako:

Ednina.

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

1. ves	vsa	vse
2. vsega	vse	vsega
3. vsemu	vsi, vsej	vsemu
4. vsega, ves	vso	vse
5. pri vsem	pri vsi, vsej	pri vsem
6. z vsim	z vsô	z vsim.

Množina.

1. vsi	vse	vsa, vse
2. vseh	vseh	vseh
3. vsem	vsem	vsem
4. vse	vse	vsa, vse

5. pri vseh pri vseh pri vseh
6. z vsemi z vsemi z vsemi.

V a j e.

1. Poišči tù nedoločne zaímke in povej, v katerem sklonu so: Nekdo trka. Nikdo se ne oglasi. Nihče ne more dvema gospodoma služiti. Malokdo je popolnoma srečen. Marsikateremu sreča hrbet kaže. Vsakdo se veseli vzpomladi. Nekaj me skrbi. Ničesa naj te ne skrbi! Bog je oče vsem ljudem.

2. Povej besedo „moliti“ v prvi, drugi in v tretji osebi, v ednini, dvojini in v množini za moški in ženski spol, naj pred z zaímkom, potem pa še brez zaímka!

3. Povej to v dvojini in množini: On me ima rad, mi vse zaupa, me nikoli ne žali, je rad pri meni, rad z menoj hodi.

4. Povej to v dvojini in množini za moški in ženski spol: Ti si moj sosed, k tebi rad zahajam, tebe rad kaj prosim, pri tebi sem domač, s teboj se rad pomenkovam.

5. Povej to v dvojini in množini: Ta mož in ta žena me večkrat srečata. Beseda tega moža in te žene mi srce gane. Temu možu in tej ženi verjamem. Tega moža in to ženo spoštujem. Pri tem možu in pri tej ženi sem že veliko lepega slišal. S tem možem in s to ženo se rad pogovarjam.

6. Vprašaj po osebah in rečeh: Mizar dela mize, stole in omare. Mizarju dajemo popravljati mize, stole in omare. Na polji vidim kmetovalca, oralo in brano. Pri učitelju se učim. S peresom pišem, sè svinčnikom risam.

7. Postavi tù namestu črtic primerne zaímke:

Ljubi prijatelj!

Užé tri dni boleham in ne morem v šolo, — součenci bodo — prehiteli. Prosim —, pridi jutri

k meni in prinesi — spisni zvezek — in povej —, kaj so — učitelj mej tem časom učili. Lepo pozdravljam — in se priporočam tudi — starišem. Vedno —

—
zvesti prijatelj.

8. Postavi tu namestu črtic primerne vprašalne záimke:

- je vse ustvaril?
- razsvetljuje našo zemljo?
- so naj imenitnejše stvari Božje?
- hvala ni lepa?
- slama ne dá zrna?

9. Poišči v berilu št. — vse oziralne in potem vse nedoločne záimke!

P r i d e v n i k.

V o d i l a.

Gospodov vrt je lep; pravimo mu lepi vrt. Srenjska drevesnica je velika; pravimo ji velika drevesnica. Sosedovo polje je rodovitno; pravimo mu rodovitno polje.

Besede „gospodov“, „lep“, „lepi“, „srenjska“, „velika“, „sosedovo“, „rodovitno“ kažejo, čegav in kakšen je vrt, čegava in kakšna je drevesnica, čegavo in kakšno je polje.

Besede, katere naznanjajo, čegava ali kakšna je kaka oseba ali reč, imenujejo se pridevniki ali prilogi, ker jih imenom pridevljemo ali prilagamo, da jih bolj na tanko določujemo.

Po pomenu so torej pridevniki 1. kakovostni, 2. čegavostni ali svojilni.

Pridevniki imajo za moški spol na konci kak soglasnik ali **i**, za ženski **a**, za srednji **o** ali **e**.

Pridevnik se vjéma sé svojim samostalnikom v spolu, sklonu in številu.

Sklanjava.

Pridevniki se tudi sklanjajo in sicer po tem-le sklanjalu:

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

Ednina.

1. lep, lepi	lepa	lepo
2. lepega	lepe	lepega
3. lepemu	lepi, lepej	lepemu
4. lep, lepi, lepega	lepo	lepo
5. pri lepem	pri lepi, lepej	pri lepem
6. z lepim	z lepo	z lepim.

Dvojina.

1. lepa	lepi	lepi
2. lepih	lepih	lepih
3. lepima	lepima	lepima
4. lepa	lepi	lepi
5. pri lepih	pri lepih	pri lepih
6. z lepima	z lepima	z lepima.

Množina.

1. lepi	lepe	lepa
2. lepih	lepih	lepih
3. lepim	lepim	lepim
4. lepe	lepe	lepa
5. pri lepih	pri lepih	pri lepih
6. z lepimi	z lepimi	z lepimi.

Kakor pridevniki se tudi sklanjajo svojilni, kazalni, vprašalni in nekateri oziralni in nedoločni zaimki.

V a j e.

Sklanjaj: priden kovač, suh snop, poln klas, pisan trak, lepo delo, zdravo lice, močna roka, plaha žival, trda kost, star grad, težek kamen, dobro leto, gorák veter, dober kruh, rudeče sukno, moj klobuk, tvoje veselje, najina sestra, vaš sosed, naš dobrotnik, ona lipa, tisti človek, takšno ravnanje, kolikero žito, marsikak človek, vsak človek.

2. Postavlja namestu črtic primerna sklonila: Čeda se pase na podnožji zelen — gore. Pomagaj siromaš — človeku. Ne posmehuj se siv — glavi! Prinesi žejn — bratoma vode! Vsi ga čislajo za prid — delavca. Denar želez — vrata prebije. V velik — mestih živi mnogo siromakov. Z ostr — nožem se lahko reže. Sedim pod koš — lipo. Nad mano visé siv — oblaki. Češenj — cvet je bel. Rumén — pšenica ne cvetè povsod. Lovsk — pes laje. Zvest — tovariša pomagata. Berač prosi Bož — darú. Prid — delavec dobiva plačilo. Želez — lonec je trden. Ozk — brv drži čez plit — potok. Bel — cerkev se od daleč sveti. Prid — deklica zgodaj vstaje. Tenk — nit se utrga. Rudeč — roža diši. Potoč — riba je slastna. Zrel — jabolko je padlo z visok — drevesa. Star — vino je močno. Mlinsk — kolo se goni s tek — vodo.

Stopnjevanje.

Kamen je trd, železo je trše, demant je najtrši. Naša hiša je visoka, vaša je visokejša, ona pa je naj visokejša. Hrast je lepo drevo; breza je lepše drevo; lipa je naj lepše drevo.

Pridevniki „trd“, „trši“, „najtrši“, „visoka“, „visokejša“, „naj visokejša“, „lepo“, „lepše“, „naj lepše“ kažejo, kakšne so reči v primeri.

Ti pridevniki ne naznanjajo samo lastnosti, temuč tudi, v kateri meri so te lastnosti.

Če se pridevnik tako izpreminja, da zraven lastnosti tudi pové, v kateri meri se te lastnosti kaki osebi ali reči prilagajo, pravimo, da se pridevnik stopnjuje ali stopnjeva.

Pridevnik se stopnjuje po treh stopnjah.

Prva stopnja kaže lastnost osebi ali reči brez primerjave z drugo, n. pr.: ljubi oče, mila mati, ljubeznjivo dete.

Druga ali primerjalna stopnja kaže lastnost osebi ali reči v večí, ali v manjši meri ko drugi, n. pr.: ljubši oče, milša (mileja) mati, ljubeznjivše dete.

Ta stopnja se izobrazí, ako se pridevnikovemu deblu pridevlje ši, iší, jí, eji, ejši.

Kadar primérjamo dve osebi ali reči, vezemo jih z besedicami ko, nego, od.

Tretja ali presežna stopnja kaže lastnost osebi ali reči v naj viši, ali v naj nižji meri, n. pr.: naj ljubši oče, naj milša mati, naj ljubeznjivše dete.

Ta stopnja se izobrazí 1) če se pred drugo stopnjo postavlja besedica „naj“; 2) če se pred nestopnjevani pridevnik dene najboljši; 3) če se pred prvo stopnjo dene ena izmed teh besedí in zlogov: zeló, kaj, močno, jako, silno, prav, vele-, vse-, vsega-, pre-

Nekateri pridevniki se po svoje stopnujejo :
n. pr. : velik, večji, naj večji ;

majhen, manjši, naj manjši ;

dober, boljši, naj boljši :

dolg, daljši, (dalji), naj daljši.

Veliko pridevnikov pa se ne stopnuje zato, ker užé sami na sebi kažejo posebno mero,
n. pr. : mrtev, lesen, železen, srebrn, zlat, materin, očetov . . .

Stopnjevani pridevniki se sklanjajo kakor nestopnjevani.

V a j e.

1. Povej po vseh številih, kakšne so te-le živali : konj, vol, osel, ovca, prešič, pes, petelin, golob, gos, sraka, krokar, kos, lisica, lev, močerad, čebela, osa, komár, gad.

2. Napiši ravno tako, kakšne so te-le rastline : lipa, hrast, breza, jelka, proso, koruza, buča, kumara, lilija, vijolica, šmarijnica, zvonček, trn.

3. Povej, kakšne so te-le rudnine : baker, brusnik, kápnik, cinober, krêmen, kreda, železo, srebro, zlato, žveplo.

4. Katere izmed teh-le rečí so lesene, kamnitne, železne, jeklene, svinčene, bakrene, srebrne, zlate, steklene, platnene, usnjate, lončene : klop, okrožnik, veriga, krogla, sekira, cekin ali zlat, cokla, pila, kotel, srajca, rokavica, ruta, vilice, žlica, škarje, čevlji, prstan, toljar, peča, kozarec, skleda, naklo, steber, mlinski kamen, šivanka, vrv, vrč, sedlo, klešče, rjuha.

5. Povej, čegav stol ima navadno tri noge, čegav blagoslov hiše zida, čegavo okó vse vidi !

6. Primérjaj reč z rečjo ter povej, kaj je zeleno kakor trava, črno kakor oglje, belo kakor sneg, rumeno kakor vosek, sladko kakor med, grenko kakor pelin, kisló kakor vrisk, tenko kakor las, trdo kakor kamen, krhko kakor steklo.

7. Primérjaj : cerkev in hišo, zlato in srebro, svilo in volno, cesto in stezo, vrv in nit, železo in jeklo, solnce in luno, železo in svinec, vrabca in vrano, konja in osla, košuto in srno, purana in pava, potok in reko, jabolko in hruško.

8. Primérjaj rečí in povej, kaj je višje kakor (nego) cerkev, nižje kakor drevo, tanjše kakor bil, globoče od potoka, plitvejše od skleda, belejše od melí ?

9. Napiši, kakšen je slon izmed vseh živali, kakšen je steržek ali palček izmed vseh naših ptičev, zlato izmed vseh kovin, dijamant izmed vseh kamenov, čebela izmed vseh žužélek, žito izmed vseh rastlin, voda izmed vseh pijač, Triglav izmed vseh kranjskih gor.

10. Stopnjuj te-le pridevnike : blaga duša, čista vest, brzi konj, prost človek, krepek mož, pogumen mladenič, imeniten gospod, mili dom, slaba tovarišija, ceno blagó, mlado drevesce, drag prijatelj, hud pes, tanka nit, visoko drevo, globoka voda, široka cesta, nizek hribec, kratka srajca, cvetoče lice.

11. Sestavi te-le pridevnike s primernimi prednicami v presežni stopnji : — srčen, — drag, — učen, — mogočen, — veden, — velik, — lep, — moder, — širen, — drzen.

12. Kakšnemu konju ne gledaj na zobe ?

Kakšen rep ima denar ?

Kakšna vrata prebije denar ?

Kakšna srajca je navada ?

Kakšna misel je pol zdravja ?

Kakšno drevo se lahko pripoguje ?

Čegave oči živini naj bolj kladejo ?

Kakšna kola cvilijo ?

Kakšno blago ne tekne ?

Mej kakšnimi sosedi je dobro živeti ?

Po kakšni tovaršiji rada glava bolí ?

Kakšna beseda srd utolaži ?

Kakšnemu trebuhu še bel kruh ni všeč ?

Kakšnega človeka ne vprašaj za pot, in
kakšnega ne za svèt?

Kakšno jabolko samo pade z drevesa?

Kakšna voda globoko dère?

13. Poišči v berilu št. — vse znanilne in svojilne pridevnike in povej, v kateri stopnji naznanjajo lastnosti in v katerem sklonu se vežejo z imeni?

Š t e v n i k.

V o d i l a.

V neki šoli je petdeset učencev; sedé v desetih klopeh, po pet v eni klopi. V prvi, drugi in v tretji klopi so manji učenci, v četrti, peti, šesti in v sedmi klopi so večji učenci; v osmi, deveti in v deseti klopi so pa naj večji učenci. Na sosedovem vrtu rastejo petere cvetice: bele, modre, rudeče, rumene in pisane. V nedeljo grem dvakrat v cerkev. K drugi maši pride veliko ljudi. O shodu je pred cerkvijo velika množica. Bog dobrote stoterno povrača.

Bog je oče vsem ljudem. Ves svet je hiša božja. Mnogo psov je zajčja smrt. Veliko imajo ljudje, a dosti nikoli. Več vidijo oči od očesa.

Besede „petdeset“, „desetih“, „pet“, „eni“, „prvi“, „drugi“, „tretji“, „četrti“, „peti“, „šesti“, „sedmi“, „osmi“, „deveti“, „deseti“, „petere“, „dvakrat“, „drugi“, „veliko“, „množica“, „stoterno“, „vsem“, „ves“, „mnogo“, „veliko“, „dosti“, „več“ kažejo, o koliko osebah ali rečeh se govori.

Besede, katere naznanjajo število oseb ali reči, imenujejo se števniki.

Števniki so določni in nedoločni.

Določni števniki kažejo na tanko, o koliko osebah in rečeh se govori; nedoločni pa

naznanjajo samo večjo ali manjšo množico oseb ali reči.

Določni števniki so: glavni, vrstilni, ločilni, množilni, delilni, družilni, ponavljalni in samostalni.

Glavni števniki kažejo, koliko je oseb ali reči, n. pr.: eden, dva, tri, štiri, pet, sto, tisoč, (jezer), milijon . . .

„E d e n“ ali „e n“ se sklanja kakor pridevnik; „d v a“ in „o b a“ pa se tako-le sklanjata:

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

1. dva, oba	dvé, obé
2. dveh, obeh	dveh, obéh
3. dvema, obema	dvema, obema
4. dva, oba	dve, obé
5. pri dveh, obeh	pri dveh, obéh
6. z dvema, obema	z dvema, obéma.

„T r i“ in „š t i r i“ se v množini tako-le sklanja:

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

1. trije, štirje	tri, štiri
2. treh, štirih	treh, štirih
3. trem, štirim	trem, štirim
4. tri, štiri	tri, štiri
5. pri treh, štirih	pri treh, štirih
6. s tremi, štirimi	s tremi, štirimi.

„P e t“ se tako-le pregiblje:

1. pet
2. petih
3. petim, petróm

4. pet
5. pri petih
6. s petimi, petémi.

Tako se pregibljejo vsi števniki od „pet“ naprej; samo „sto“ in največ tudi „tisoč“ se navadno ne pregiblje.

Vrstilni števniki kažejo vrsto, v kateri je kaka oseba ali reč ter odgovarjajo vprašanjem: koliki, kolika, koliko? n. pr.: prvi, drugi, tretji, četrti, peti . . .

Vrstilni števniki sklanjajo se kakor pridevniki.

Ločilni števniki odgovarjajo vprašanjem: kolikér, kolikéra, kolikéro? n. pr.: edin, dvoji, oboji, troji, četéri, petéri . . .

Ločilni števniki sklanjajo se kakor pridevniki.

Množilni števniki kažejo, kolikeren k olikerna, kolikerno je kaj, n. pr.: dvojen, obojen, trojen, čveteren ali dvojnati, obojnati, trojnati, čvaternati . . .

Množilni števniki sklanjajo se kakor pridevniki.

Delilni števniki kažejo, p o k o l i k o je oseb ali reči, n. pr.: po eden, po dva, po enega, po dvoje . . .

Družilni števniki kažejo, koliko oseb ali reči je v družini, n. pr.: sam, samoedin, samodrug . . .

Družilni števniki pregibljejo se kakor pridevniki.

P o n a v l j a l n i števniki odgovarjajo vprašanjem kolikrat? n. pr.: enkrat, dvakrat, velikrat, mnogokrat, prvič, drugič, prvokrat, prvo pot, drugo pot . . .

S a m o s t a l n i števniki obrazijo se iz pridevnih števnikov, n. pr.: samka ali samica, dvojka, trojka, dvojica, trojica, pol, polovica, tretjina, dvojača, petica, petak, desetak, stotak, desetnik, stotnik, dvojček . . .

N e d o l o č n i števniki so samostalniki in pridevniki, n. pr.: sila, množica, truma, trop, mnogi, mnogoteri, malo, dosti, veliko, več, manj, preveč, premalo, precej, obilo . . .

Nekateri n e d o l o č n i števniki se pregibljejo, nekateri pa ne.

Pregibljejo se: noben (nobeden), mnogi, mnoga, mnogo, ves, vsak, nekateri, malokateri, marsikateri, mnogoteri . . .

Ne pregibljejo se: mnogo, veliko, malo, dosti, več, menj, preveč, premalo, precej, obilo, sila, nekoliko, nekaj, nič . . .

Nepregibni nedoločni števniki so se samostalnikom v rodilniku, n. pr.: Vsak ima dosti dela. To delo mi daje obilo dobička.

Pregibni nedoločni števniki brez samostalnikov so nedoločni zaímki, n. pr.: Vsak je svoje sreče kovač.

Večina števnikov se sklanja tako kakor pridevniki.

V a j e.

1. Zapiši t u številke s črkami: V panji je 15 do 20 tisoč čebel. Čmriljev je 100 do 200 vkup. Muha ima 6, pajk pa 8 nog. Gosenice imajo navadno 16 nog.

2. Zapiši s črkami, koliko mesecev ima eno leto, kako se imenuje prvi, kako drugi, tretji, četrti, peti, šesti, sedmi, osmi, deveti, deseti, enajsti, dvanaajsti mesec, — koliki del enega leta je en mesec, koliki del enega tedna je en dan!

3. Povej in zapiši, s kolikimi zvonovi je delopust zvonilo, s kolikimi prsti držiš pero, s kolikerimi peresi pišemo!

4. Odgovori: Kolikerne hvale so otroci dolžni svojim starišem in učiteljem? Po koliko učencev sedi v eni klopi? Po koliko drevesec je v drevesnici v eni vrsti nasajenih? Po koliko mladih izvalé razne ptice?

5. Povej, kolikrat en teden greš v šolo, kolikrat na dan moliš, kolikrat ješ!

6. Napiši imena vseh posameznih številk do 50!

7. Napiši imena teh-le drobcev: $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{2}{5}$, $\frac{1}{6}$, $\frac{3}{7}$, $\frac{5}{8}$, $\frac{1}{9}$, $\frac{3}{10}$!

8. Napiši imena vseh kovanih in papirnatih denarjev!

9. Poišči najprej določne, potem pa nedoločne števnike: Z eno roko daje, z dvema jemlje. Vse mine. Marsikdo je žalosten. En krivičen krajcar deset pravičnih sné. Zob je dosti, kruha pa malo. Učenci berejo v „Drugem berilu“. Dobro obdelana njiva rodi deseternat sad. Nekateri živali so divje. On ima mnogo knjig, uma pa malo. Ali poznaš vse součence? Mnogo hiš je novih. Na drevju je sila mahú. Vsako četrto leto je prestopno leto. Nekateri gobe so strupene. Dvakrat v letu imamo enakonočje, kdaj? Veliko jih je prišlo. Gospodar ima tróje držinčet, čvetero telet in petero jagnjet. Jastreb je pet golobov pojédel. Tudi od petih piščet eno pogrešamo. Njiva je blizu dveh hiš. Na drevo je šest vrabcev priletelo. Vsi so odleteli.

10. Poišči števnike in povej, katere vrste je vsak: Sosed ima sedmero konj. Vzpomlad je prvi letni čas. Odrasel človek ima dva in trideset zób. Teden

ima sedem dni. Na tem drevesu raste petero pleme sadja. Učenci so bili drugič pri sveti izpovedi. Iz nič je ničla. Gospodar je poldrugi hektoliter pšenice prodal, in je en deseták za njo dobil. Golob ima večkrat v letu mlade, a samo po dva mlada. Lástovica znese po štiri do šest jajček. Izvalí jih v dvanajstih dneh. Pekár peče dvojin kruh. Zemlja se zasučé v štiri in dvajsetih urah, v enem dnevu, enkrat okoli osi. Okoli solnca se zemlja zasukne v tri sto in pet in šestdesetih dneh in v šestih urah, v enem letu. Šest ur čez eno leto je v štirih letih en dan, tedaj je vsako četrto leto prestopno leto. Prestopno leto ima tri sto šest in šestdeset dni. Luna je petdesetkrat manjša od zemlje. Mavrica je sedmero-pisana. Človeško telo ima pet čutov. Bog dobrote stoterno povrača.

11. Postavi tù namestu črtic primerne števnike:

Vérujem v — Boga. Imam — očí in ušesi, pa le — usta. Žabe imajo — nog. Ne žali — človeka! Človek ima — čutov. V vročih krajih je — hudih zverin; pri nas je teh-le —. Letos štejemo — leto v — stoletji. — goldinarja je pet in dvajset krajcarjev. — metrov je — kilometer. Nobeno drevo ne pade na — mahljej. Zemlja preživlja — stvari. Pravični greší vsak dan —. Pregovor pravi: „Brez — človeka bode lahko semenj“. „— igralcev še — petelina ne redí“. „— psov sné volka“. „Do — gre rado“. „V mlinu se — pové“. „Lažnik — zine, — laže“. „Pridna gospodinja — vogle podpira“. „Hitro začeto je — prijeto“. „Hitro pomagano je po — pomagano“. „— krivičen krajcar — pravičnih sné“. „Krotkih ovec gre — v hlevce“. „Z — roko daje; z — pa jemlje“. „— ljudje — vedo!

12. Poišči v berilu št. — vse števnike ter povej, h kateri vsti se vsak šteje.

G l a g o l.

Vodila.

Človek je stvar. Drevo je rastlina. Po solnčnem zahodu je večer.

Kôsec kosí. Perica père. Drevó cvetè. Kaj je s travo? Kaj je s perilom? Kaj je z drevesom?

Trava je pokošèna. Perilo je oprano. Drevo je razcveteno.

Besede „je“, „kosí“, „père“, „cvetè“, „pokošeno“, „oprano“, „razcveteno“ dopovedujejo, kaj so osebe ali reči, kaj delajo, ali v katerem stanu je katera.

Beseda, ki dopoveduje, da kaj je, kaj oseba ali stvar dela, v katerem stanu je, ali kaj se z njo godí, imenuje se glagol.

Koga spoštuješ? Kaj greje zemljo? Spoštujem stariše. Solnce greje zemljo.

Glagol „spoštujem“ prehaja od tebe na stariše, glagol „greje“ pa od solнца na zemljo.

Glagol, kateri kaže tako djanje, ki prehaja na kako drugo osebo ali stvar, je prehajalni ali predmetni glagol, ker njegovo djanje prehaja na kak predmet.

Tisti glagol pa, ki kaže tako djanje, ki ne prehaja na kako drugo osebo ali stvar, je neprehajalni glagol, n. pr.: Žaba skače. Solnce sije.

Ob hudi uri grmí, bliska se in treska.

To dela neka moč, tretja oseba, ki se ne imenuje.

Glagoli, ki se rabijo samo v tretji, edinji osebi, so brezosebni glagoli.

Glagoli se rabijo brezosebni tudi takrat, kadar kaj ali koga ne imenujemo, n. pr.: Govori se, pripoveduje se.

Vozim se. Čudim se. Nadejam se. Motite se. Bojiš se. Varuje se, hvali se.

Jaz se vozim. Ti se bojiš. On se varuje.

To djanje povrača se na osebo, katera kaj dela ali kaj trpi.

Glagoli, ki naznanjajo kako povratno djanje, so povračalni glagoli ter imajo pri sebi povračalni zaimek „se“.

Dodelam. Sedem. Slečem se. Uležem se.

Djanje, ki ga naznanjajo glagoli, „dodelam“, „sedem“, „slečem“, „uležem“, se ravno zvrši ali dokonča.

Glagoli, ki naznanjajo dovršenje ali konec kekega djanja ali stanja, so dovršni glagoli.

Delam. Sédam. Slačiš se. Ulegaš se.

Djanje, ki ga naznanjajo glagoli „delam“, „sedam“, „slačim“, „ulegam“, trpi več časa.

Glagoli, ki naznanjajo trpeče djanje ali stanje, so nedovršni glagoli.

Glagoli so tedaj prehajalni, neprehajalni, brezosebni, povračalni ali povratni, dovršni in nedovršni.

Pišem, pišeš, piše; piševa, pišeta, pišeta; pišemo, pišete, pišejo.

Glagol se izpreminja ali sprega po osebah in številih.

Govorite, pišete.

To djanje se godí ravno zdaj; ta glagola sta v sedanjem času.

Sedanji čas ali sedanjik naznanja to, kar se zdaj godí.

Jutri bodete številili in brali.

To djanje se bode še le godilo; ti glagoli so v prihodnjem času.

Prihodnji čas ali prihodnjik naznanja to, kar se bode še le godilo.

Včeraj ste pobirali in nosili.

To djanje se je užé zgodilo; ta glagola sta v preteklem času.

Pretekli čas naznanja, kar se je užé zgodilo.

Kakor so vam bili stariši naročili, tako ste storili.

Eno djanje se je zgodilo pred, potem še le drugo; prvi glagol je v predpreteklem času.

Predpretekli čas naznanja, da se je kaj užé pred zgodilo potem še le drugo.

Glagol se izpreminja ali sprega po časih in sicer po sedanjem, prihodnjem, preteklem in predpreteklem času.

Deček jé.

To djanje se naznanja naravnost ali določno; ta glagol je v določnem naklonu.

Določni naklon naznanja naravnost, kaj kdo ali reč dela ali kaj se godí.

Deček bi jedel, ko bi kaj imel.

To djanje se naznanja kot negotovo in pogojno; ta glagol je v pogojnem naklonu.

Pogojni naklon naznanja negotovo in pogojno, kaj kdo dela ali kaj se godi.

Trudni naj počiva!

To djanje nekaj želi ali vošči; ta glagol je v želetnem naklonu.

Želetni naklon naznanja, da se kaj želi ali vošči.

Počivaj, če si truden!

To djanje nekaj vелеva; ta glagol je v vелеnem naklonu.

Veletni naklon naznanja, da se kaj vелеva, opominja ali tudi prepoveduje.

Pregovor pravi: „Dajati je slajše, kakor jemati“.

To djanje se ne ozira in ne kaže na nobeno osebo; ta glagola sta v nedoločnem naklonu in sta nedoločnika.

Nedoločnik naznanja djanje, ki se ne ozira na nobeno osebo ali stvar.

Se grem učít.

To djanje nekaj namérja; ta glagol je v namenilnem naklonu in je namenilnik.

Namenilnik naznanja djanje, ki se namérja.

Namenilnik je podoben nedoločniku brez končnice **i**, in se rabi pri glagolih, ki kažejo kako premikanje.

Učenci stojé beró: so stoječi. Otrok oprímši hodi. Ne bodi pozabljen!

To djanje naznanja, kako se kaj godí ali kakšna je kaka reč; ti glagoli so deležniki.

Deležnik naznanja, kako se kaj godí ali kakšna je kaka reč.

Postopanje in pohajkovanje prinese pomanjkanje.

Ta imena so izpeljana iz glagolov „postopati“, „pohajkovati“, „manjkati“.

Glagol v podobi samostalnika imenuje se glagolni samostalnik ali glagolnik.

Glagolniki so srednjega spola, in se rabijo največ v ednini.

Učítelj vpraša; učénc je vprašan.

Prvo djanje naznanja, da oseba, o kateri se govori, sama dela; drugo djanje pa kaže, da se s osebo nekaj godí.

Prvi glagol je v tvorni, drugi v trpni obliki.

Tvorna oblika kaže, da oseba ali reč, o kateri se govori, sama kaj dela.

Trpna oblika kaže, da se z osebo ali rečjo kaj godí, ali da oseba ali reč kaj trpi.

Glagol se izpreminja ali sprega po obliki.

Glagol se tedaj v vsem vkup izpreminja ali sprega po osebah, številih, časih, naklonih in po obliki.

Sedanji in prihodnji čas, velelni naklon, deležnik sedanjega in preteklega časa v tvorni in trpni obliki, glagolnik, nedoločnik in namenilnik niso zloženi in so nezložena obrazila.

Pretekli čas, pogojni, želelni in želelnopogojni naklon so zložena obrazila.

Šest vrst glagolov.

Pri spregi se glagoli razdeljujejo v šest vrst in sicer

I. vrsta

obsega glagole, kateri svoje pregibne prirastke pristavljajo k čistemu deblu, n. pr.: nes-ti, pas-ti, pi-ti.

Ta vrsta pa se delí zopet v sedem razredov.

Prvi razred obsega tiste glagole, katerih debló se končáva na **d** ali **t**, n. pr.: god-em, plet-em.

Spregajo se tako-le:

Sedanji čas.

Ednina.	1.	pletem
	2.	pleteš
	3.	plete.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1.	pletava	pletave (vi)
	2.	pleteta	pletete (ti)
	3.	pleteta	pletete (ti).

Množina.	1.	pletemo
	2.	pletete
	3.	pletó, pletejo.

Velelni naklon.

Ednina.	1.	—
	2.	pleti
	3.	pleti.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1.	pletiva	pletive (vi)
	2.	pletita	pletite (ti)
	3.	—	—

Množina.	1.	pletímo
	2.	pletíte
	3.	—

Deležnik

sedanjega časa: I. pleté,

	<i>Za moški spol.</i>	<i>Za ženski spol.</i>	<i>Za srednji spol.</i>
	II. pletoč	pletoča	pletočē,
preteklega časa			
v tvorni obliki:	I. pletši	pletša	pletše
	II. pletel	pletla	pletlo,
v trpni obliki:	pleten	pletēna	pletēno.
Glagolnik:	pletenje.		
Nedoločnik:	plesti.		
Namenilnik:	plest.		

Drugi razred obsega tiste glagole, katerih deblo ima končnika **s** ali **z**, n. pr.: nes-em, griz-em.

Spregajo se kakor glagoli prvega razreda, samo v nedoločniku se **z** rad izpreminja v **s**, n. pr. gristi.

Tretji razred obsega tiste glagole, katerih deblo ima končnike **b**, **p**, **v**, n. pr.: skub-em, sop-em, ple-vem.

Spregajo se kakor glagoli prvega razreda; pri končnikih **b** in **p** v nedoločniku vstavlja se **s**, n. pr.: skubsti, sopsti.

Četrty razred obsega tiste glagole, katerih deblo ima končnika **g** ali **k**, n. pr.: strig-strizem, tek-tečem.

Spregajo se tako-le:

Sedanji čas.

Ednina.	1. strižem
	2. strižeš
	3. striže.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. striževa	striževe (vi)
	2. strižeta	strižete (ti)
	3. strižeta	strižete (ti).

Množina.	1. strižemo
	2. strižete
	3. strižejo.

Velelni naklon.

Ednina.	1. —
	2. strizi
	3. strizi.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. striziva	strizive (vi)
	2. strizita	strizite (ti)
	3. —	—

Množina.	1. strizimo
	2. strizite
	3. —

Deležnik

sedanjega časa I. —

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

II. strigoč (-žeč) strigoča strigoče,
preteklega časa

v tvorni obliki: I. strigši strigša strigše
II. strigel strigla striglo,
v trpni obliki: strižen strižena striženo.

Glagolnik: striženje.

Nedoločnik: striči.

Namenilnik: strič.

Peti razred obsega tiste glagole, katerih deblo ima končnika **m** ali **n**, n. pr.: žm-em, pn-em.

Spregajo se tako-le:

Sedanji čas.

Ednina:	1. pnem
	2. pneš
	3. pnè.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1.	pneva	pneve (vi)
	2.	pneta	pnete (ti)
	3.	pneta	pnete (ti).
Množina.	1.	pnemo	
	2.	pnete	
	3.	pnó, pnejo.	

Veclni naklon.

Ednina.	1.	—
	2.	pni
	3.	pni.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1.	pniva	pnive
	2.	pnita	pnite
	3.	—	—
Množina.	1.	pnimo	
	2.	pnite	
	3.	—	

Deležnik

sedanjega časa: I. pné,

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

II. pnóč pnóča pnóče,
preteklega časa

v tvorni obliki: I. (raz)pénši
II. pel pela pelo,
v trpni obliki: pet peta peto.

Glagolnik: (raz)petje.

Nedoločnik: peti.

Namenilnik: pet

Šesti razred obsega tiste glagole, katerih deblo ima končnika **I** ali **r**, n. pr.: mel(j)-em, zr-em.

Spregajo se tako-le:

Sedanji čas.

Ednina.	1.	zrem
	2.	zreš
	3.	zre.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1.	zreva	zreve (vi)
	2.	zreta	zrete (ti)
	3.	zreta	zrete (ti).
Množina.	1.	zremo	
	2.	zrete	
	3.	zró, zrejo.	

Veclni naklon.

Ednina.	1.	—
	2.	zri
	3.	zri.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1.	zriva	zriva (vi)
	2.	zrita	zrita (ti)
	3.	—	—
Množina.	1.	zrimo	
	2.	zrite	
	3.	—	

Deležnik

sedanjega časa: I. zré.

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

II. zróč zróča zróče,

preteklega časa

v tvorni obliki: I. (o)zrši (se)

II. zrl zrla zrlo,

v trpni obliki:	zrt	zrta	zrto ali
	zrèn,	zrêna	zrêno.
Glagolnik:	zrtje,	zrênje.	
Nedoločnik:	zréti.		
Namenilnik:	zrét.		

Sedmi razred obsega tiste glagole, katerih debla se končava sè samoglasnikom, n. pr.: zna-m, de-m, bi-jem, ču-jem.

Spregajo se tako-le:

Sedanji čas.

Ednina.	1. bijem
	2. biješ
	3. bije.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. bijeva	bijeve (vi)
	2. bijeta	bijete (ti)
	3. bijeta	bijete (ti).

Množina.	1. bijemo
	2. bijete
	3. bijejo, bijó.

Velelni naklon.

Ednina.	1. —
	2. bíj
	3. bíj.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. bijva	bijve (vi)
	2. bijta	bijte (ti)
	3. —	—

Množina.	1. bijmo
	2. bijte
	3. —

Deležnik

sedanjega časa: I. bijé,

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

	II. bijoč	bijoča	bijoče,
preteklega časa			
v tvorni obliki:	I. (u)bivši		
	II. bil	bila	bilo,
v trpni obliki:	bit	bita	bito.
Glagolnik:	(u)bitje.		
Nedoločnik:	biti.		
Namenilnik:	bit.		

II. vrsta

obsega tiste glagole, kateri pristavljajo k deblu najpred zlog ni (no), in k temu še le pregibne prirastke, n. pr.: merk-niti, dvig-niti.

Ti glagoli so največ dovršni glagoli.

Spregajo se vsi tako-le:

Sedanji čas.

Ednina.	1. dvignem (vénem)
	2. dvigneš
	3. dvigne.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. dvigneva	dvigneva (vi)
	2. dvigneta	dvignete (ti)
	3. dvigneta	dvignete (ti).

Množina.	1. dvignemo
	2. dvignete
	3. dvignó, dvignejo.

Velelni naklon.

Ednina.	1. —
	2. dvigni
	3. dvigni.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. dvigniva	dvignive (vi)
	2. dvignita	dvignite (ti)
	3. —	—

Množina.	1. dvignimo
	2. dvignite
	3. —

Deležnik

sedanjega časa: I. — (vené),

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

II. — (venoč) (venóča) (venóče),

preteklega časa

v tvorni obliki: I. dvignivši, dvignovši

II. dvignil dvignila dvignilo,

v trpni obliki: dvignen dvignena dvigneno.

Glagolnik: dvignenje.

Nedoločnik: dvigniti.

Namenilnik: dvignit.

III. vrsta

obsega tiste glagole, kateri pristavljajo k deblu najpred *é*, in k temu še le pregibne prirastke, n. pr.: doné-ti, kipé-ti, grmé-ti.

Ta vrsta se deli v dva razreda. Prvi razred obsega tiste glagole, kateri imajo pri pregibanju še samo deblo. Ti-le so: šté, smé, gré, spé, imé.

Spregajo se kakor glagoli I. vrste sedmega razreda.

Drugi razred obsega tiste glagole, čigar deblo se v sedanjem času končava na *i* in v nedoločniku na *é*.

Spregajo sa tako-le:

Sedanji čas.

Ednina.	1. želim
	2. želiš
	3. želi.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. želiva	želive (vi)
	2. želita	želite (ti)
	3. želita	želite (ti).

Množina.	1. želimo
	2. želite
	3. želé, želíjo.

Velelni naklon.

Ednina.	1. —
	2. želi
	3. želi.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. želiva	želive (vi)
	2. želita	želite (ti)
	3. —	—

Množina.	1. želimo
	2. želite
	3. —

Deležnik

sedanjega časa: I. želé,

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

	II. želèč	želéča	želéče,
preteklega časa			
v tvorni obliki: I.	(za)želévši	želévša	želévše
	II. želel	želéla	želelo,
v trpni obliki:	želen	želêna	želêno.
Glagolnik:	želênje.		
Nedoločnik:	želéti.		
Namenilnik:	žélet.		

IV. vrsta

obsega tiste glagole, kateri pristavljajo k deblu najpred **i**, in k temu šele pregibne prirastke, n. pr.: hval-i-m, nos-i-m, sod-i-m.

Spregajo se tako-le:

Sedanji čas.

Ednina.	1. hvalim
	2. hvališ
	3. hvali.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. hvaliva	hvalive (vi)
	2. hvalita	hvalite (ti)
	3. hvalita	hvalite (ti).

Množina:	1. hvalimo
	2. hvalite
	3. hvalijo (hvalé).

Velelni naklon.

Ednina.	1. —
	2. hvali
	3. hvali.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. hvaliva	hvalive (vi)
	2. hvalita	hvalite (ti)
	3. —	—

Množina.	1. hvalimo
	2. hvalite
	3. —

Deležnik

sedanjega časa: I. hvalé,

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

II. hvaleč hvaleča hvaleče,
preteklega časa

v tvorni obliki: I. (po)hvalivši
II. hvalil hvalila hvalilo,
v trpni obliki: hvaljen hvaljena hvaljeno.

Glagolnik: hvaljenje.

Nedoločnik: hvaliti.

Namenilnik: hvalit.

V. vrsta

obsega tiste glagole, kateri pristavljajo k deblu najpred **a**, in k temu še le pregibne prirastke, n. pr.: del-a-m, čuv-a-m, sek-a-m.

Ta vrsta se deli v štiri razrede.

Prvi razred obsega tiste glagole, ki obdržujejo **a** po vseh izpremembah.

Spregajo se tako-le:

Sedanji čas.

Ednina.	1. delam
	2. delaš
	3. dela.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. delava	delave (vi)
	2. delata	delate (ti)
	3. delata	delate (ti).

Množina.	1. delamo
	2. delate
	3. delajo.

Velební naklon.

Ednina.	1. —
	2. delaj
	3. delaj.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. delajva	delajve (vi)
	2. delajta	delajte (ti)
	3. —	—

Množina.	1. delajmo
	2. delajte
	3. —

Deležnik

sedanjega časa: I. delaje,

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

II. delajóč delajóča delajóče,
preteklega časa

v tvorni obliki: I. delavši delavša delavše

II. delal delala delalo,

v trpni obliki: delan delana delano.

Glagolnik: delanje.

Nedoločnik: delati.

Namenilnik: delat.

Drugi razred obsega tiste glagole, katerih deblo se v sedanjem času končava na **i**, v nedoločniku pa na **a**, n. pr.: pisi-pišem, pis-a-ti.

Spregajo se tako-le:

Sedanji čas.

Ednina.	1. pišem
	2. pišeš
	3. piše.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. piševa	piševe (vi)
	2. pišeta	pišete (ti)
	3. pišeta	pišete (ti).

Množina.	1. pišemo
	2. pišete
	3. pišejo.

Velební naklon.

Ednina.	1. —
	2. piši
	3. piši.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. pišiva	pišive (vi)
	2. pišita	pišite (ti)
	3. —	—

Množina.	1. pišimo
	2. pišite
	3. —

Deležnik

sedanjega časa: I. pisaje (pišé),

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

II. pisajoč (pisoč) pisajoča pisajoče,
preteklega časa

v tvorni obliki: I. pisavši pisavša pisavše

II. pisal pisala pisalo,

v trpni obliki: pisan pisana pisano.

Glagolnik: pisanje.

Nedoločnik: pisati.

Namenilnik: pisat.

Tretji razred obsega tiste glagole, katerih deblo se v nedoločniku končava na **a**, v

sedanjem času pa najraji na kak povikšan
soglasnik, n. pr.: brati, bêrem; prati, pêrem.

Spregajo se tako-le:

Sedanji čas.

Ednina.	1. berem
	2. bereš
	3. bere.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. bereva	bereve (vi)
	2. bereta	berete (ti)
	3. bereta	berete (ti).

Množina.	1. beremo
	2. berete
	3. beró, berejo.

Velelni naklon.

Ednina.	1. —
	2. beri
	3. beri.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. beriva	berive (vi)
	2. berita	berite (ti)
	3. —	—

Množina.	1. berimo
	2. berite
	3. —

Deležnik

sedanjega časa: I. beré,

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

II. beróč beróča beróče,

preteklega časa
v tvorni obliki: I. bravši,

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

	II. bral	brala	bralo,
v trpni obliki:	bran	brana	brano.
Glagolnik:	branje.		
Nedoločnik:	brati.		
Namenilnik:	brat.		

Četrti razred obsega tiste glagole, čigar
deblo se v nedoločniku končáva na **a**, v se-
danjem času pa na samoglasnik, n. pr.: sejá-ti,
seje, kovati, kuje,

Spregajo se tako-le:

Sedanji čas.

Ednina.	1. sejem
	2. seješ
	3. seje.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. sejeva	sejeve (vi)
	2. sejeta	sejete (ti)
	3. sejeta	sejete (ti).

Množina.	1. sejemo
	2. sejete
	3. sejejo.

Velelni naklon.

Ednina.	1. —
	2. sej
	3. sej.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. sejva	sejve (vi)
	2. sejta	sejte (ti)
	3. —	—

Množina.	1. sejmo
	2. sejte
	3. —

Deležnik

sedanjega časa I. sejé, sejaje,

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

II. sejóč sejóča sejóče,

preteklega časa

v tvorni obliki: I. sejavši

II. sejal sejala sejalo,

v trpni obliki: sejan sejana sejano.

Glagolnik: sejanje.

Nedoločnik: sejati.

Namenilnik: sejat.

VI. vrsta

obsega tiste glagole, kateri pristavljajo k deblu naj pred ova, ali po č, j, š, šč in ževa, in k temu še le pregibne prirastke, n. pr.: kup-ova-ti, kralj-eva-ti.

Spregajo se tako-le:

Sedanji čas.

Ednina.	1. kupujem
	2. kupuješ
	3. kupuje.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. kupujeva kupujeve (vi)
	2. kupujeta kupujete (ti)
	3. kupujeta kupujete (ti).

Množina.	1. kupujemo
	2. kupujete
	3. kupujejo.

Veledni naklon.

Ednina.	1. —
	2. kupuj
	3. kupuj.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. kupujva kupujve (vi)
	2. kupujta kupujte (ti)
	3. — —

Množina.	1. kupujmo
	2. kupujte
	3. —

Deležnik

sedanjega časa: I. kupujé, kupovaje,

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

II. kupujóč kupujóča kupujóče,

preteklega časa

v tvorni obliki: I. —

II. kupoval kupovala kupovalo,

v trpni obliki: kupovan kupovana kupovano.

Glagolnik: kupovanje.

Nedoločnik: kupovati.

Namenilnik: kupovat.

Posebna sprega.

Posebno spregajo se glagoli: dáti, jésti, védeti, iti, hotéti, iméti, biti, in sicer prvi trije tako-le:

Sedanji čas.

Ednina.	1. dam, jem, vem;
	2. daš, ješ, veš;
	3. dá, jé, vé.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

- Dvojina. 1. dava, jéva, véva; dave (vi), jéve (vi)
veve (vi);
2. dasta, jésta, vesta; daste (sti), jéste (sti),
veste (sti);
3. dasta, jésta, vesta; daste (sti), jéste (sti),
veste (sti).

- Množina. 1. damo, jémo, vemo;
2. daste, jéste, veste;
3. dadó, jedó, vedó.

Velelni naklon.

- Ednina. 1. —
2. daj, jej, védi;
3. daj, jej, védi.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

- Dvojina. 1. dajva, jéjva, vediva; dajve (vi), jéjve (vi),
vedive (vi);
2. dajta, jéjta, vedita; dajte (ti), jéjte (ti),
vedite (ti);
3. —

- Množina. 1. dajmo, jéjmo, vedimo;
2. dajte, jéjte, vedite;
3. —

Deležnik

sedanjega časa: I. jedé, vedé;

Za moški spol. *Za ženski spol.*
II. jedóč, vedóč; jedóča, vedóča;

Za srednji spol.
jedóče, vedóče;

preteklega časa
v tvorni obliki:

- I. davši, jedši, vedejši;
II. dal, dala, dalo;
jel, jéla, jélo ali

jédel, jédla, jédlo;
vedel, vedela, vedelo;
dan, dana, dano;
jeden, jedena, jedeno!
veden, vedena, vedeno.
Glagolnik: danje, jédenje, védenje.
Nedoločnik: dati, jésti, védeti.
Namenilnik: dàt, jést, védet.

v trpni obliki:

Glagolnik:
Nedoločnik:
Namenilnik:

Iti, grem.

Sedanji čas.

- Ednina. 1. idem, grem, gredem;
2. ideš, greš, grédeš;
3. ide, gre, gréde.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

- Dvojina. 1. greva, gredeva, ideva; greve (vi), gre-
deve (vi), ideve (vi);
2. gresta, gredeta, ideta; greste (sti), gre-
dete (ti), idete (ti);
3. gresta, gredeta, ideta; greste (sti), gre-
dete (ti), idete (ti);

- Množina. 1. gremo, gredemo, idemo;
2. greste, gredete, idete;
3. grejo, gredó, idó, idejo.

Velelni naklon.

- Ednina. 1. —
2. idi,
3. idi.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

- Dvojina. 1. idiva, idive (vi),
2. idita idite (ti)
3. — —

Množina.	1. idimo
	2. idite
	3. —

Deležnik

sedanjega časa: I. gredé, idé;

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

II. gredóč, idoč; gredoča, idóča; gredóče, idóče;
preteklega časa v tvorni obliki:

I. (pri)šedši	šedši,	šedša,	šedše;
II. šel,	šla,	šlo;	
v trpni obliki:	iden	idena	ideno.

Glagolnik: idenje (snidenje, najdenje).

Nedoločnik: iti.

Namenilnik: it.

Hotéti, imeti.

Sedanji čas.

Ednina.	1. hočem, imam;
	2. hočeš, imaš;
	3. hoče, ima.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina. 1. hočeva, imava; hočeve (vi), imave (vi);
2. hočeta, imata; hočete (ti), imate (ti);
3. hočeta, imata; hočete (ti), imate (ti);

Množina.	1. hočemo, imamo;
	2. hočete, imate;
	3. hočejo, hoté, imajo.

Veelni naklon.

Ednina.	1. —
	2. hoti, imej;
	3. hoti, imej.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina. 1. hotiva, imejva; hotive (vi), imejva (vi);
2. hotita, imejta; hotite (ti), imejte (ti).
3. —

Množina.	1. hotimo, imejmo;
	2. hotite, imejte;
	3. —

Deležnik

sedanjega časa: I. hoté, imaje (imé);

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

II. hoteč, imajóč; hoteča, imajóča; hoteče, imajóče,
preteklega časa

v tvorni obliki:	I. —
	II. hotel, hotela, hotelo ali htel, htela, htelo; imel, imela, imelo; hoten, hotena, hoteno; imet, imeta, imeto.
v trpni obliki:	hotenje, imetje, imenje.

Glagolnik: hotéti, iméti.
Nedoločnik: hotet, imét.

Pomožnik „biti“.

Glagol spregati pomaga glagol „biti“, ki se imenuje pomožnik ali pomožni glagol, in se tako-le pregiblje:

Nezložena obrazila.

Sedanji čas.

Ednina.	sem
	si
	je.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1.	sva	sve (svi)
	2.	sta	ste (sti)
	3.	sta	ste (sti).
Množina.	1.	smo	
	2.	ste	
	3.	so.	

Prihodnji čas.

Ednina.	1.	bodem, bom
	2.	bodeš, bode
	3.	bode, bo.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1.	bodeva, bova; bodeve (vi), bove (vi);
	2.	bodeta, bosta; bodete (ti), boste (ti);
	3.	bodeta, bosta; bodete (ti), boste (ti);
Množina.	1.	bodemo, bomo;
	2.	bodete, boste, bote;
	3.	bodo, bojo.

Velelni naklon.

Ednina.	1.	—
	2.	bodi
	3.	bodi.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1.	bodiva	bodive (vi),
	2.	bodita	bodite (ti),
	3.	—	
Množina.	1.	bodimo	
	2.	bodite	
	3.	—	

Deležnik

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.
 sedanjega časa: bodóč bodóča bodóče,

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

preteklega časa			
v tvorni obliki:	I. bivši	bivša	bivše,
	II. bil	bila	bilo,
v trpni obliki:	bit.		
Glagolnik:	bitje.		
Nedoločnik:	biti.		
Namenilnik:	bit.		

Zložena obrazila.

*Pretekli čas.**Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.*

Ednina.	1.	sem bil	sem bila	sem bilo
	2.	si bil	si bila	si bilo
	3.	je bil	je bila	je bilo.
Dvojina.	1.	sva bila	sve bile (i)	sve bile (i)
	2.	sta bila	ste bile (i)	ste bile (i)
	3.	sta bila	ste bile (i)	ste bile (i).
Množina.	1.	smo bili	smo bile	smo bila
	2.	ste bili	ste bile	ste bila
	3.	so bili	so bile	so bila.

Pogojni naklon.

Za vse tri osebe.

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

Ednina.	bi bil	bi bila	bi bilo
Dvojina.	bi bila	bi bile (i)	bi bile (i)
Množina.	bi bili	bi bile	bi bila.

Želelni naklon.

Ednina.	1.	naj bodem, bom
	2.	—
	3.	naj bode, bo.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina. 1. naj bodeva, bova, naj bodeve (vi), bove (vi)
2. —
3. naj bodeta, bosta, naj bodeve (vi), boste (sti).

Množina. 1. naj bodemo, bomo
2. —
3. naj bodo.

Želelno - pogojni naklon.

Za vse tri osebe.

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

Ednina. naj bi bil, naj bi bila, naj bi bilo.
Dvojina. naj bi bila, naj bi bile (i), naj bi bile (i).
Množina. naj bi bili, naj bi bile, naj bi bila.

Vzglede za pregibanje po vseh časih in naklonih.

Sedanji čas.

Ednina. 1. delam
2. delaš
3. dela.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina. 1. delava delave (vi)
2. delata delate (ti)
2. delata delate (ti).

Množina. 1. delamo
2. delate
3. delajo.

Veletni naklon.

Ednina. 1. —
2. delaj
3. delaj.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina. 1. delajva delajve (vi)
2. delajta delajte (ti)
3. naj delata naj delate (ti).

Množina. 1. delajmo
2. delajte
3. naj delajo.

Prihodnji čas.

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

Ednina. 1. delal delala delalo { bodem
2. " " " { bodeš
3. " " " { bode.

Dvojina. 1. delala bodeva, delale (li) bodeve (vi)
2. " bodeta (bosta), delale (li) bodete (ti)
(boste, sti)
3. " bodeta (bosta), delale (li) bodete (ti)
(boste, sti).

Množina. 1. delali delale delala { bodemo (bomo)
2. " " " { bodete (boste)
3. " " " { bodo.

Pretekli čas.

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

Ednina. 1. delal delala delalo { sem
2. " " " { si
3. " " " { je.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1.	delala sva,	delale (li) sve (svi)
	2.	„ sta,	„ ste (sti)
	3.	„ „	„ „
Množina.	1.	delali „ delale „ delala „	} smo ste so.
	2.	„ „ „ „	
	3.	„ „ „ „	

Predpretekli čas.

Ednina.	<i>Za moški spol.</i>		<i>Za ženski spol.</i>	
	1.	dodelal sem bil,	dodelala sem bila;	
	2.	„ si „ „ si „		
3.	„ je „ „ je „			

Za srednji spol.

dodelalo sem bilo
„ si „
„ je „

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1.	dodelala sva bila,	dodelale (li) sve (svi)
		bile (li);	
	2.	„ sta „ „ ste (sti)	
„	3.	„ „ „ „	
„			

Za moški spol. Za ženski spol.

Množina	1.	dodelali smo bili,	dodelale smo bile
	2.	„ ste „ „ ste „	
	3.	„ so „ „ so „	

Za srednji spol.

dodelala smo bila
„ sta „
„ so „

Pogojni naklon sedanjega časa.

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

Ednina.	1.	delal delala delalo	} bi.
	2.	„ „ „	
	3.	„ „ „	

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

Dvojina.	1.	delala delale (i)	} bi.
	2.	„ „ „	
	3.	„ „ „	
Množina.	1.	delali delale delala	} bi.
	2.	„ „ „	
	3.	„ „ „	

Pogojni naklon preteklega časa.

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

Ednina.	1.	delal bi bil, delala bi bila, delalo bi bilo
	2.	„ „ „ „ „ „ „ „ „
	3.	„ „ „ „ „ „ „ „ „
Dvojina.	1.	delala bi bila, delale (i), bi bile (i)
	2.	„ „ „ „ „ „
	3.	„ „ „ „ „ „
Množina.	1.	delali bi bili, delale bi bile, delala bi bila
	2.	„ „ „ „ „ „ „ „ „
	3.	„ „ „ „ „ „ „ „ „

Železni naklon sedanjega časa.

Ednina.	1.	naj delam
	2.	—
	3.	naj dela.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1.	naj delava, naj delave (i)
	2.	—
	3.	naj delata, naj delate (i).

Množina.	1. naj delamo
	2. —
	3. naj delajo.

Želnelni naklon preteklega časa.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Ednina.	1. naj sem delal, naj sem delala, naj sem delalo
	2. —
	3. naj je delal, naj je delala, naj je delalo.

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

Dvojina.	1. naj sva delala, naj sve delale (i), naj sve delale (i);
	2. —
	3. naj sta delala, naj ste delale (i), naj ste delale (i).

Množina.	1. naj smo delali, naj smo delale, naj smo delala;
	2. —
	3. naj so delali, naj so delale, naj so delala.

Želnelno-pogojni naklon sedanjega časa.

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

Ednina.	1. naj bi delal, naj bi delala, naj bi delalo
	2. " " " " " " " " "
	3. " " " " " " " " "

Dvojina.	1. naj bi delala, naj bi delale (i)
	2. " " " " " "
	3. " " " " " "

Množina.	1. naj bi delali, naj bi delale, naj bi delala
	2. " " " " " " " " "
	3. " " " " " " " " "

Želnelno-pogojni naklon preteklega časa.

Za moški spol. Za ženski spol.

Ednina.	1. naj bi bil delal, naj bi bila delala
	2. " " " " " " " " "
	3. " " " " " " " " "

Za srednji spol.

naj bi bilo delalo

" " " "

" " " "

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. naj bi bila delala, naj bi bile (i) delale (i)
	2. " " " " " " " "
	3. " " " " " " " "

Za ženski spol.

Množina.	1. naj bi bili delali, naj bi bile delale
	2. " " " " " " " "
	3. " " " " " " " "

Za srednji spol.

naj bi bila delala

" " " "

" " " "

Deležnik

sedanjega časa: I. delaje,

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

II. delajoč delajóča delajóče,

preteklega časa

v tvorni obliki: I. dodelavši,

II. delal delala delalo,

v trpni obliki: delan delana delano.

Glagolnik: delanje.

Nedoločnik: delati.

Namenilnik: delat.

V a j e.

1. Napiši, kaj je človek, drevo, jutro, hiša!

2. Napiši, kaj delajo oče, mati, hlapec, dekla, mizar, tesar, strugar, zidar, kovač, čevljar, krojač, voznik, čolnar, vrtnik, lovec, ribič, rudar, trgovec!

Kaj dela pes, konj, osel, krava, vol, ovca, koza, miš, mačka?

Kaj dela reka, potok, veter, kolo, krogla, voz, čoln, dim, zastava, veriga, mlin, slap?

Kaj se godí s pečjo? kaj z blagom, kaj s pesmijo? kaj se godí z umazano posodo? kaj se smet-mí? kaj s prahom?

Kaj dela drevo, listje, setev, sneg, led, solnce, luna?

3. Kdo orje? Kdo sadí? Kdo žanje? Kdo kosí? Kdo mlati? Kdo pase? Kdo hodi? Kdo jezdi? Kdo spi? Kdo počiva? Kdo uka? Kdo zdihuje? Kdo joka?

Kdo laja? Kdo poje? Kdo cvili? Kdo cvrčí? Kdo čivka? Kdo žvrgolí? Kdo šumí? Kdo gruli? Kdo pikne? Kdo se leví? Kdo gloda?

Kaj bučí? Kaj doní? Kaj zvoní? Kaj zvenčí? Kaj žvižga? Kaj pokeče (pocketá)? Kaj se siplje? Kaj prší?

Kaj je glajeno? Kaj je nošeno? Kaj je top-ljeno? Kaj je razbeljeno? Kaj je ustrjeno? Kaj je vsejano? Kaj je posekano?

Napiši o teh rečeh, kar se dela z vsako izmed njih, namreč: seme, drevo, grm, trava, žito, grah, krompir, lan, goba, smola, vino, skorja ali lubád, list-je, sadje (ovočje), korenje!

Kaj kalí? Kaj raste? Kaj cvetè? Kaj ze-lení? Kaj zori? Kaj tli? Kaj pripeka? Kaj se suší? Kaj véne? Kaj sahne?

4. Imenuj različne rokodelce ter povej, kaj na-vadno delajo!

5. Poišči v teh-le pregovorih glagole in zapiši posebej prehajalne, neprehajalne, brezosebne in po-vračalne:

Reče, ne poseka. Slepec slepca vodi; oba padeta v jamo. Blago odide, um pride. Bog daja, Bog jemlje. Bog oblači, Bog prevedri. Človek obrača, Bog obrne. Leta visoko, pade globoko. Obljuba dolg dela. Sila kola lomi. Smrt pobíra, ne izbíra. Nesreča ne spí. Jaz jokam, ti poješ. Bolí me. Otrok se igra, mož se zanaša. Bedak se smeje, modri premišljuje. Bliska se, grmí! Bog govori.

6. Poišči v teh-le pogovorih in pregovorih do-vršne in nedovršne glagole:

Oblečem se, obujem se, počešem se, umijem se. On me udari, jaz ga objamem. Lepa pesem nebo odpéra, daje veselo srce, tolaži dušo, preganja skrbí. On mi posojuje, jaz mu vračam. Majhen lonc hitro skipí. Človek veliko pretrpí. S časom vse mine.

7. Povej, kaj delaš ti! povej svojemu tovarišu, kaj dela! povej, kaj dela kdo drugi!

Povej, kaj delata vi dva! povej svojima to-varišema, kaj delata! povej, kaj delata ona dva!

Povej, kaj delate ve dve! povej svojima to-varišicama, kaj delate! povej, kaj delate oni dve!

Povej, kaj delate vi! povej svojim tovarišem, kaj delajo! povej, kaj delajo drugi!

8. Napiši, kaj delajo ljudje sedaj na polji, kaj so delali popred, kaj bodo delali pozneje!

9. Povej to-le najpred v preteklem, potem pa v prihodnjem času:

Dan se daljša, noč se krajša. Sneg kopní, led se taja. Travniki zelené. Tice prihajajo, gnje-zdijo, valé, cvrčé; kukavica kuka, škrjanec drobní. Čebele rojijo, med nanašajo. Vijolice cvetejo. Dre-vesa poganjajo. Vrtnik koplje, sadí. Kmet orje, seje. Žanjice žanjejo. Mlatiči mlatijo. Otroci se kopljejo. Dan se krajša, noč se daljša. Megle se vlačijo. De-

žuje, mrzel veter vleče; listje rumení, véne, spada. Tice odhajajo. Ljudje spravljajo pridelke. Sneg pade. Vse počiva.

10. Odgovori popolno tem vprašanjem: Kaj je Bog v začetku ustvaril? Kaj je Bog za človeka zasadil? Kaj je Bog rekel zapeljivi kači? kaj Evi? kaj Adamu? Kje je bil odrešenik rojen? Kdaj bode zveličar zopet prišel?

11. Poišči tù glagole in povej, v katerem času kažejo djanja:

V šolo hodim, se učim, ubogam. Ti se bodeš izbrusil, zlikal. Seljan trebi goščo, obdeluje zemljo. Bode pridelal. Vročina je pritiskala. Ljudje so se potili, cvetice so venele, živina je sence iskala. Drevesa, ki smo jih bili zasadili, so nam usahnila. Ko smo travnik kosili, smo si bili koscev najeli. Smrt je ustrelila, ni zgrešila. Kadar bode umrl, bode molčal.

12. Poišči tù glagole in povej, v katerem naklonu so: Delaj in moli! Mladi, starega spoštuj! Pes tuli, lačen je; jedel bi, ko bi kaj imel. Hlapec naj bi delal, če misli služiti. Stradaj, lenuh! Prijatelj je umrl; naj v miru počiva!

13. Napiši djanja v nedoločniku, ki so tem-le nasprotna:

Delati, vprašati, sovražiti, škodovati, dajati, odpérati, grajati, povikševati, kupovati, stati, gledati, mižati, voziti se.

14. Kam gre orač? kam sejalec? kam kosec? kam plevica? kam ženjica? kam pastir? kam trudni?

15. Poišči razne deležnike v naslednjih djanjih:

Čez prag stopaje izročam se Bogu. On mi je pripovedoval, jaz sem ga strmé poslušal. Prebiraje dobre spise se vadimo pisati. Stoječ mlin ne ropoče. Molčeči človek ne dela razprtij. Mimo gredé sem ga pozdravil. Leteča muha pikne. Dež se je ulil; delavci, pustivši delo, gredo pod streho. Daj se poučiti, pa

tudi posvariti! Slabo drevo bode posekano in v ogenj vrženo. Oponošen dar je črn pred Bogom. Pisan travnik me mika. Obdelována njiva rodí.

16. Izpeljži iz teh-le glagolov glagolnike: sopsti, skubsti, brêsti, pêči, tleči, vleči, sedeti, trpeti, ječati, kričati, kuriti, svariti, motati, pisati, rezati, trkati, zadrževati, darovati, gospodovati, pričakovati, zaničevati, spoštovati!

17. Povej iz teh-le djanj vse, kar koli veš:

Ko bi v šoli darove dobivali, bi nekateri otroci raji v šolo hodili. Nabiraje si lepih naukov, devljíte si jih v srce! Osrečevali, osrečili vas bodo. Učil se bom, dokler bom živel. Stari oče so mi rekli: „Kruh, sol jej, pravico govori!“ Ubogal jih bodem. Bolje poslušati, kakor skušati. Mati so me klicali: „Idi k mizi brat!“ Bral sem; pohvaljeno je bilo moje branje.

18. Povej djanja v vseh mogočih časih in naklonih:

Drevo raste. Pes grize. Pevki pojete. Mlinar melje. Pekar peče. Brivec brije. Oče mignejo, otroci ubogajo. Solnce blišči. Učenec šteje. Zvon doní. Veter bučí. Čebele rojijo. Ribe plavajo. Veverica gloda. Šetava se. Pes liže. Vrtavka pleše. Kosec kleplje. Kopljemo. Mlatite. Tarejo. Péstunja ziblje. Ogenj žgè. Kovač kuje. Učenec napreduje. Praznujemo. Oče pripoveduje. Veselite se! Delo je dodelano.

P r e d l o g.

Vodila,

Pesem pravi: „Življenje je cesta čez plan, čez goré“. „Prazno je delo brez sreče z nebes“. Pregovor pravi: „Krava pri gobcu molze“.

Besede „čez“, „z“, „pri“ se drugim besedam predlagajo in kažejo razmere, v katerih so stvari mej seboj.

Besede, katere se drugim besedam predlagajo in kažejo razmére, v katerih so osebe ali reči, imenujejo se **predlogi** ali razmerniki.

Predlogi so neločljivi in ločljivi.

Neločljivi izgubé pomen, če se ločijo od besede, n. pr.: pre-hvaliti, pro-dajati, vz-digovati.

Ločljivi pa tudi sami za se kaj pomenijo, n. pr.: do, iz, nad, ob . . .

Krog hiše je vrt. Zraven hiše je vrt.

Samostalnik s predlogom je tù v roditeljskem.

Zvon opominja k molitvi. Ne hodi h konju!

Samostalnik s predlogom je tù v dajalniku.

Ne brédi čez vodo!

Samostalnik s predlogom je tù v tožilniku.

O nevihti ne stojte pri visokih poslopih!

Samostalnik s predlogom je tù v mestniku.

S čim orje rataj, s čim vlačí in s čim koplje?

Otroci naj ne igrajo z nožičem, vilicami, sè šivanko!

Samostalnik s predlogom je tù v družilniku.

Kam je tič zletel? Tič je zletel na drevo.

Samostalnik s predlogom je tù v tožilniku.

Kam greš? V gozd grem.

Samostalnik s predlogom je tù v tožilniku.

Kje si bil? V gozdu sem bil.

Samostalnik s predlogom je tù v mestniku.

Za dné sem vstal.

Samostalnik s predlogom je tù v roditeljskem.

Za grm se je skríl.

Samostalnik s predlogom je tù v tožilniku.

Za grmom je skrít.

Samostalnik s predlogom je tù v družilniku.

Predlogi devajo svoj samostalnik vselej v kak sklon.

Ti-le predlogi devajo svoj samostalnik v roditeljskem: brez (bez), do, iz, od, izmed (izmej), iznad, izpod, izpred, izza, bliz (blizu), gledé, mimo, okoli, okrog, krog, poleg, prek, razen, zunaj, vštric, takraj, tostran, unkraj, tik, znotraj, više, zraven, dnù, konec (konci), kraj, mestu (namestu), sredi, vpričo, vrhi, vsled, zárad, zboga (zbog), za delj, za stran.

Predloga „**k**“ (**h**) in „**p**ro**t**i“ devate svoj samostalnik v dajalnik.

„**k**“ izpreminja se časi v „**h**“ pri besedah, ki se začénjajo z ostrimi soglasniki: c, k, s, t, n. pr.: Veslar veslá h kraju.

Ti-le predlogi devajo svoj samostalnik v tožilnik: čez (črez), skozi, raz, zoper.

Predlog „**p**ri“ deva svoj samostalnik v mestnik.

Ti-le predlogi devajo na vprašanje „o d-kod“? svoj samostalnik v roditeljskem, na vprašanje „s kom?“ ali „s čim?“ pa v družilnik: s (sè), z (ž).

Ti-le predlogi devajo na vprašanje „k a m?“ svoj samostalnik v tožilnik, na vprašanje „k je?“ pa v mestnik: na, po, v, ob; „**o**“ dobiva vselej mestnik.

Ti-le predlogi devajo na vprašanje „k a m?“ svoj samostalnik v tožilnik, na vprašanje

„kje?“ pa v družilnik: med (mej), nad, pod, pred.

Predlog „za“ deva samostalnik

1. v roditelj, ki poménja kak čas ali klic, n. pr.: za večera, za Bóga!

2. v tožilnik, kadar poménja za koliko, namestu in kraj za vprašanje „kam?“, n. pr.: Koliko si dal za novo knjižico? Sin gre za očeta v boj. Za drevo se je skrtil;

3. v družilnik, kadar poménja kraj na vprašanje „kje?“ n. pr.: Za drevesom je skrit.

V a j e.

1. Poišči v teh-le pogovorih predloge in povej, v kateri sklon devajo svoj samostalnik:

Bob ob steno meče. Vodo v Savo nosi. Dlako na čvetero cépi. Iz dežja pod kap. Kupil bi ga za otrobi. Mačko h klobasi za varuha. Po vetru plajšč obrača. Pod mernik luč stavi. Z oljem gasí ogenj. S trebuchom za kruhom. On je ptič brez perja. Brez glave storjeno je skaženo. Ni planine brez doline. Brez potú ni medú. Gre skoz les, ne vidi dreves. Izpred očí, iz misli. Tik sreče nesreča preží. Kraj suhega tudi surovo gorí. Mej pravico in krivico ni srede. Lenuh ob setvi malo žanje.

2. Stavi tù namestu črtic razmernike:

Sava izvira — Gorenjskem — Triglava; teče — Radovljice, Kranja, Šmarijne gore, — Zalogom, — litijsko dolino, — Zagorjem; tù dela mejo — Kranjsko, Štajersko; potem teče — Hrvatsko; — Hrvatskega se obrne — Granico, — Beligradu izliva se — Dunavo. Dunava pride — nemških deželá, gre — Dunaja — Ogerskem — Turško, izliva se — Črno morje. — Štajerskem teče mura — Gradca, izteka se — Dravo, Drava pride — Tirolskega — Koroškem, gre — Maribora — Hrvatsko, izliva se — Dunavo.

— štajerskih vodá izlivajo se naravnost — Dunavo: Truna, Aniža, Raba, Drava. Aniža teče — Salcburškega — Gornjo Avstrijo — Štajersko; prihajaje — to deželo, odhajaje — iz nje vije se — soteskami, — srednjem teku valí se — dolini.

3. Sestavi te-le samostalnike, glagole in predloge:

Mladost, živeti, brez skrb. Zárad, lenoba, lenuh stradati. K, hud, pes, ne hoditi. Čez, trnje, ne skakati. Skoz, zid, z, glava, ne riniti. Pri, izvir, voda zajemati. S, konj, ne pasti. Z, roke delati, ne igrati. Po, nevihta, solnce, sijati. Ob, hiša, stati, drevje. Človek, ne živeti, ob kruh. O, žetev, kazati se, pridelek.

4. Odgovori popolno tem vprašanjem: Kdaj gre namestu dežja sneg? Kdaj gre toča? Kje so oblaki? Kam teče vsaka reka? Kje leži sneg po zimi? Kdaj imamo potice, kdaj pirhe? Kdaj je bil zveličar rojen (cesar August)? Kdaj se za hleb kruha njivo kupi?

5. Postavi besede v oklepajih v primerni sklon: Namesto (drva) žgemo oglje. Iz (volna) dela se sukno. Iz (voda) se vzdigujejo sopari. Iz (oblaki) gre dež. O (solčni vzhod) prebudé se vse stvari. Kosci kosé s (kosa). Trava se grabi z (grablje). Ne hodite z (mraz) k (peč)! Kranjska dežela šteje stanoválcev do (pol milijon). Ljudje se živijo s (poljedelstvo), z (rudarstvo), (obrt), (trgovstvo). V (dno Triglav) izteka Sava. Človek je ustvarjen po (božja podoba). Človek je iz (duša in telo). Brez (jed in pijača) bi ne mogli živeti.

6. Poišči v berilu pod št. — vse predloge in zapiši, v katerem sklonu so s samostalnikom!

P r i s l o v.

Vodila.

Tukaj so učenci, tam učenke.

Besedi „tukaj“, „tam“ znanite kraj, t. j., kje se kaj godí.

Jeseni vsa narava umira.

Beseda „jeseni“ znani čas, t. j., kdaj se kaj godí.

Visoko letal, nizko padel.

Besedi „visoko“, „nizko“ znanite način, t. j., kako se kaj godí.

Bog nam pošilja križe zato, da bi nas ponižal.

Beseda „zato“ znani vzrok, t. j., zakaj se kaj godí.

Besede, ki znanijo kraj, čas, način ali vzrok, so prislovi.

Vsak nestopnjevan in stopnjevan pridevnik se v obliki srednjega spola more rabiti kot prislov, n. pr.: Sosedova hči lepo, lepše, naj lepše poje.

Prislovi na vprašanje „kje“? so: tù, tu-le, tukaj, tám-le, tamkaj, onde, ondukaj, povsòdi, drugodi, nekdé, kjer (kder), kjerkoli, nikjer, zunaj, dôli, gôri, zgôraj, nótri, iznótra, sprédi, spodaj, srédi, zádi, zraven, poleg . . .

Prislovi na vprašanje „kam“? so: sèm, lesem, semkaj, sem ter tje, sem ter tam, drugam, nikamor, vèn, vènkaj, nazáj, naprèj, stráni . . .

Prislovi na vprašanje „kod“? so: tod, le-tod, tod-le, todkaj od tod, dotlé, ondot, drugod, kod, nekod, koderkoli, nikod . . .

Prislovi, ki odgovarjajo vprašanju: kje? kam? kod? so krajevni prislovi.

Prislovi na vprašanje „kdaj“? so: sedaj, (zdaj), zdajci, danes (denes), nocoj, vzpomladi, jeseni (jesen), jutri, letos, precej, skoro, kmalu,

novič, drugóč, poté, še le, drévi, nekđaj, že (užé), tedaj, ondaj, včeraj, davi, sinoči, dan danes, lani, davno, zjutraj, zvečer, pozno, sicer, obsoré, obkoré, obtoré, doslé, dotlé, potlej, doklé, odklé.

Prislovi na vprašanje „kolikrat“? „doklé“? so: tolikokrat, tolikrat, dostikrat, malokrat, redko, obojič, trojič, neprenehoma, neprestano, zdržema, vekoma, vekomaj, zmirom, zmiraj, zmir, vsegdar, vselej, zopet, spet, največ, vedno, z nova.

Prislovi na vprašanje „koliko“? so: toliko, enóliko, nekaj, nič, kolikor koli, dôsti, zádôsti, dovolj, jako, zeló, silno, močno, vele, kó-maj, toliko da, le, prav, precèj, premalo, preveč, vsaj, zgol . . .

Prislovi, ki odgovarjajo vprašanju: kdaj? kolikrat? koliko časa? so časovni prislovi.

Prislovi na vprašanje „kakó“? so: tako, takisto, enako, nikako, nikakor, inako, inače, drugače, bolj, mari, nalašč, zastonj, napak, naravnost, narazno, na dvoje, na robe, nenadoma hitro, naglo, brzo, brž, počasi, posebej, posebno, samotež, skrivaj, tikoma, vedoma, vidoma, vkup, skup, skupaj, všeč, po godi, zaporedoma, vznak, cenó . . .

Prislovi, ki kažejo, kakó se kaj godí, so načinovni prislovi.

Iz pridevnikov izpeljani načinovni prislovi se stopnjujejo kakor pridevniki, n. pr.: Učenec se uči marljivo, učenka se uči marljiveje.

Nepravilno se stopnjujejo:

dobro	bolje	najbolje
dolgo, daleč	dalje, delj	najdalje
mного, veliko	več	največ
malo	manje, manj	najmanje, najmanj,
	mènj	najmènj
brž	prej	najprej
blizu	bližje	najbližje.

Prislovi na vprašanje „zakaj“? so: zato, torej, zatorej, tedaj, za tega delj . . .

Trdilni prislovi so: da, kaj pa, kak opak, to je, to je da, to se vé, vsekako, gotovo, pač, da, pač je res, res . . .

Nikavni prislovi so: ne, nikar, nikakor . . .

Dvomljivi prislovi so: blez, blezo, bojé, da, neki, neki da, lahko da, menda, morda, more, biti, javaline, težko . . .

Pojasnilni prislovi so: s kratka, zlasti, prav za prav, sploh, v obče . . .

V a j e.

1. Povej in zapiši: Kje je Bog? Kam se megla vzdiguje? Kdaj drevesa cvetó? Kdaj listje rumení? Kdaj molimo čez dan? Kolikrat treši na zemljo? Doklé bode naša duša živela? Koliko blaga bode človek seboj na uni svet nesel? Kako teče železni hlapon? Kako trgovci prodajajo? Zakaj kmet seje? Zakaj se učenec uči?

2. Poišči tù prislove in povej, katerim vprašanjem odgovarjajo in kako se imenujejo:

Ne hodi brž spat! Otroci naj zgodaj vstajajo. Nezmérni človek učka redkoma visoke starosti. Raca počasi hodi, a hitro plava. Pobožni človek potrpežljivo prenaša vse bolečine. Oče opominja resno nemar-

nega sina. Govori razločno! Zeló te prosim, pridi k meni! Svetloba se razširja hitreje nego glas. Jabelko ne pade daleč od jablane. Kdor je zadovoljen, najmanj potrebuje. Bogu se nikamor ne moremo skriti. Vestno uporabi mladi čas!

Mного ljudi je na svetu, pa malo jih je zeló modrih. Vedno moramo iti naprej, ne nazaj. Koder koli solnce sije, naj prijaznost klije! Zjutraj lahko delamo. Gotovo da! Tù nas vse kmalu mine. Tù sejemo, tamkaj bodemo želi. Nikdar preveč ne navezujmo srca na prazne reči! Veliko imaš še katerikrát, a dosti nikoli. Morda misliš večno živeti?

3. Poišči v berilu št. — vse prislove in povej o njih vse, karkoli veš!

V e z n i k.*V o d i l a.*

Zlato in srebro je žlahtna ruda. Črta je ravna, ali kriva. Škrjanec je nekaj zrnje, nekaj žuželke. Sin je večí, nego oče. Voda pogasi ogenj, olje pa povekša plamen.

Besedice „in“, „ali“, „nekaj“, „nego“, „pa“ vežejo besede. Imenujejo se vezniki.

Vezniki so besedice, kateri vežejo posamne besede in cele misli.

Vezniki so vezalni, protilni in ločilni, trdilni in sklepalni, potem krajevni in časovni, načinovni in vzročni.

Vezalni vezniki so: i, in, ino, pa, ter, tudi, ne le—ampak tudi, ne—ne, ni—ni, niti—niti, tako—kakor dalje, potem, potlej, h temu, na to, vrh tega, naposled, časi—časi, nekaj—

nekaj, nekoliko—nekoliko, zdaj—zdaj, zdaj—zdaj, kakor, kot, namreč, zlasti, posebno, sosebno, češ . . .

Protalni in ločilni so: a, ali, no, pa, pak, toda, le, samo, samo da, vender, vender le, ne—ampak, ne—nego, ne—temuč, nikar, bodi—bodi, bodi si—bodi si . . .

Trdilni in sklepalni vezniki so: saj (vsaj, sej), sicer, drugače, inako, kajti, zato, zatorej, torej, zaradi tega, za tega delj, tedaj, takisto, vsled tega . . .

Krajevni in časovni vezniki so: kjer, kjerkoli, kámor, kámor koli, kádár, kedár, dokler, do kar, kar, ka, odkar, predno, kákor, čim, s čim . . .

Načinovni vezniki so: kákor—tako, kolikor—toliko, čim—tem . . .

Vzročni vezniki so: ko, ker, če, ako, samo, da, da le, naj—si, dasi, dasitudi, ako tudi, če tudi . . .

V a j e.

1. Poišči tu veznike in povej, kako se imenujejo:

Zdrava lica so bela in rudeča kakor mleko in kri. On lepo piše od konca do kraja. Skrbi za zdravje, toda ne mehkuži se! Ne delaj zavoljo dobička! Roka roko umiva, lice pa obedve. Ako ni lepo, saj tudi ni drago. Ne povej vsega, kar veš! Čednost bolj lepša, kakor zlato in srebro. Manj ko govoriš, toliko več poslušaj! Varičnost in dobrodelnost se vjemate; ali skopost dela kamnito srce. Pridni ne umrje od glada; kajti pridnemu pogleda sicer glad

skozi okno; toda v hišo mu ne pride. Ako ne teče, pa kaplje.

2. Postavi tu namestu črtic primerne veznike:

Bog je večer; — je vselej bil, je — bo vselej. Bog je vsegaveden; — vé vse, — naše naj skrivnejše misli. Tice nam koristijo, — jih nikar ne preganjajte! Lito železo je mehkeje — jeklo, — se dá piliti — vrtati. Vsi sesalci imajo rudečo, toplo kri — dihajo s plučí; kit ima — toplo kri — diha s plučí — je — sesalec. Ribe ne dihajo s plučí, — s škrgami.

3. Prepiši berilo št. — in podčrtaj vse veznike!

M e d m e t.

V o d i l a.

Pastirji so šli domov in so ukali: „Ju, ju, ju!“

Deček je padel in je zavpil: „Ojoj!“

Deklica se je opekla in je zavpila: „As!“

Oče so mlatičem rekli: „Nujte, nujte!“

Mlatiči so udarili: „pik! pok; pika! pok!“

Besedice „ju!“ „ojoj!“ „as“, „nujte“, „pik!“ „pok!“ naznanjajo občutke in posnemajo glasove.

Besedice, ki naznanjajo občutke ali posnemajo kake glasove, imenujejo se medmeti.

Medmeti za občutke so:

veseli glasovi: ha, ha! ala! ju! juhuhu!

hopsasa! hajsasa! blagor!

žalostni glasovi so: jojmene! ah! oh! uh!

oj! joj! ojoj! gorjé!

čudilni glasovi so: o! da te! da te vender!

kaj še!

nepričakovalni glasovi so: hohó! ne pa! vender ne! predrta reč!

podbudni glasovi so: nujte! údri! primi!
drži!

klicni, tihi glasovi so: st! pst! i nu! čaj!
čajte! slišiš! ne! nikar!

bolečni glasovi so: as! asa! oh! oh pre-
joh! joj! prejoj!

nepovoljni glasovi so: ba! péj! péj te bodi!
Voščila so: Z Bogom! Zdrav ostani!
Bog daj! Bog ne daj! Bog daj dobro srečo!
Bog te sprimi! Živio! Slava! Živeli!

Glasovi, s katerimi živali kličemo, od-
ganjamo ali zavračamo, so: muc, muc! kec!
hej! les! ajs!

Posnemalni glasovi so: pik pok! lop!
plèsk! trèsk!

V a j e.

1. Kako rečeš, kadar veselo poskočiš.
Kako zdihuješ, kadar si žalosten?
Kako rečeš, kadar te kaj zaboli?
Kako reče učitelj, kadar otroci šumé?
2. Kako rečeš, kadar srečaš svojega prijatelja?
Kako se poslovljaš od njega?
Kako rečeš, kadar prideš k delajočemu
človeku?
Kako ti delavec odgovarja?
3. Kako kličeš psa, mačko, kokoši?
S katerimi glasovi odganjaš te živali?
4. Kako ropoče v mlinu?
Kako žvižga železni hlapon?
5. Prepiši iz berila pesem —, podčrtaj med-
mete in povej, kakšni glasovi so!

Drugi del.

S t a v e k.

I. G o l i s t a v e k.

Vodila.

Deček je učenec. Deček je vesel. Deček poje.
Škrjanec je ptica. Škrjanec je rujav. Škrjanec se
vzdviguje. Vijolica je cvetica. Vijolica je modra. Vi-
jolica cvetè. Detelja je rastlina. Detelja je zelena.
Detelja raste. Detelja je pokošena. Boga ljubiti je
modrost. Vrt je očetov. Laž je greh. Netopir ni
ptica. Kri ni voda. Kopriva ne pozebe.

O vsaki osebi ali stvari lahko kaj mi-
slimo, govorimo ali pišemo, in sicer, kaj je,
kakšna je, kaj dela ali kaj se z njo godi.

Svoje misli in čute razodevamo v stavkih.

Stavek je misel, ki jo povemo ali zapišemo.

Hlapec dela. Hlapec ne dela. Ali dela hlapec?
Hlapec, delaj! Hlapec naj dela!

Kadar govorimo ali pišemo, vselej kaj
pripovedujemo ali trdimo, ali odrekujemo ali
zanikamo, ali pa kaj vprašamo, velévamo ali
želimo.

Svoje misli razodevamo tedaj trdilno, ali nikavno, in sicer naznanjevaje ali pripovedovaje, vprašaje, velevaje ali želevaje.

Stavki so tedaj trdilno ali nikavno pripovedovalni, vprašalni, velelni in želelni.

Glavna stavkova člena sta osebek ali podmet (subjekt) in dopovedek (predikat).

Osebek je oseba ali stvar, o kateri se v stavku govori. Po osebku se povprašuje s kdo? ali kaj? Osebek je v 1. sklonu.

Dopovedek je to, kar se o osebku dopoveduje.

Osebek in dopovedek se vežeta neposredno, ali pa ju sklepa vezilo, n. pr.: Deček poje. Deček je vesel.

Za vezilo rabimo besedice: sem, si, je, sva, sve, sta, ste, smo, ste, so, nisem, nisi, ni . . .

Osebek more biti: samostalnik, pridevnik, števnik, zaimek, glagolov nedoločnik in tudi vsaka beseda, če se o njej kaj pripoveduje.

Včasi je pa osebek užé v dopovedku, n. pr.: Beri! piši! Hvalijo (ljudje.)

Dopovedek more biti: samostalnik, pridevnik ali posestni zaimek in glagol.

Stavek, kateri ima le osebek in dopovedek — z vezilom, ali brez vezila — je gol stavek.

V a j e.

1. Povej in zapiši, kaj je vsaka teh reči posebej, potem, kakšne so te osebe ali reči in slednjič, kaj delajo ali kaj biva z njimi, namreč: človek, ščuka, sekira, oče, mati, otrok, kruh, nož, listje, svinec, mlinar, žito, konj.

2. Napiši pet trdilno pripovedovalnih in pet nikavno pripovedovalnih stavkov.

3. Napiši pet vprašalnih, pet velelnih in pet želelnih stavkov.

4. Pretvori sledeče stavke v vprašalne stavke: Človek premišljuje. Ščuka je požrešna. Ščuka plava. Sekira je svetla. Sekira se brusi. Otrok je priden. Otrok uboga. Kruh je tečen. Kruh se reže. Nož reže. Nož je ojster. Listje vení. Listje spada. Svinec je težek. Svinec se topí. Mlinar melje. Mlinar je bel. Žito rumení. Žito je rumeno. Konj je močen. Konj vozi.

5. Pretvori sledeče stavke v velelnne stavke: Deček je postrežljiv. Otroci so pazni. Deklica je pobožna. Otroka sta potrpežljiva. Nismo neposajeni. Smo tihi. Smo sramežljivi. Delavci so delavni. Gospod je usmiljen.

Pretvori te-le stavke v želelnne stavke: Hlapec orje. Ženjice žanjejo. Mlatiči mlatijo. Sestra šiva. Dekla kuri. Pes čuje.

6. Vprašaj v sledečih stavkih po osebku in sicer pri živih rečeh s kdo? pri neživih pa s kaj? Solnce greje. Cvetice cvetejo. Ptički pojejo. Kukavica kuka. Vročina pripeka. Žito zori. Črešnje se rudecé. Otroci se veselé. Trava je velika. Kosci kosé. Sadje je zrelo. Vinogradnik trga. Kmetovalec seje. Drvar seka. Sapa piše. Ptiči se odpravljajo. Sneg pade. Voda zmrzne. Zemlja počiva. Peč greje. Otroci se igrajo.

7. Določi osebek v teh-le stavkih in povej, katera beseda je osebek: Golob je žival. Lipa je drevo.

Drevo je rastlina. Pobožni moli. Mokri se suši. Dobro se hvali. Eden drobí, drugi kosí. Vsi delajo. Lop! je glas.

8. Določi dopovedek v sledečih stavkih in povej, kateri govorni razpol je dopovedek: Klobučar je rokodelc. Čebela je žival. Vol je govedo. Hiša je tvoja. Njiva je njegova. Brest je zelen. Jagoda je rudeča. Kolo je okroglo. Učenec sedi. Skrinjar obla. Ptiči letajo. Ribe plavajo. Seme se poseva. Mati kličejo. Otroci pridejo.

9. Prepiši te stavke in povzemi iz njih najprej stavke z vezili, potem pa stavke brez vezil: Potok je plitek. Potok šumlja. Konj je kopitovec. Konj razgeta. Žena je pobožna. Žena moli. Pastir je zvest. Pastir pase. Slavec je siv. Slavec prepeva. Jaz pišem, ti bereš. Otroče je slabo. Ono boleha. Midva se jokava. Vedve se smejete. Jaz nisem rokodelc. Ti nisi vojak. On ni prosjak. Jaz vidim; slepi ne vidi. Nebo je jasno. Zvezde migljajo.

10. Poišči in prepiši vse gole stavke iz berila. št. —!

II. Razširjeni stavek.

Vodila.

Deček je priden učenec. Zdrav deček je vesel. Deček poje pesmi. Škrjanec je poljska ptica. Poljski škrjanec je rujav. Škrjanec se v kvišku vzdviguje. Vijolica je dišeča cvetica. Cveteča vijolica je modra. Vijolica cvetè vzpomladi. Detelja je koristna rastlina. Detelja raste na polji. Zrela detelja na polji je pokošena.

V teh stavkih imata osebek in dopovedek še druge besede, ki ju pojasnujejo ali dopolnjujejo.

Stavek, kateri ima razen osebk in dopovedka in vezila še druge besede, je razširjen, izobražen stavek.

Gol in razširjen stavek je prost stavek.

Besede, ki so v stavku razen osebk in dopovedka in vezila, so nebistveni ali pridjani stavkovi členi ter osebek ali dopovedek ali pa oba bolj natanko določujejo, pojasnujejo ali dopolnjujejo.

V a j a.

Prepiši sledeče razširjene stavke in podčrtaj nebistvene stavkove člene: Kmet orje polje. Ubožec potrebuje pomoči. Sin ni priden; oče se sina sramuje. Sin se je spominjal očeta. Ti si na vrtu; natrgaj cvetic! Bog odpušča grešniku. Vojak služi cesarju. Volk je podoben psu. Povodenj škoduje travnikom. Gosenice škodujejo rastlinam. Bog ljubi pravico. Glad mori lenuha. Delavnost prinaša kruh. Spoštuj Boga! Spoštuj stariše! Spoštuj cesarja!

1. Dopolnilo.

Vodila.

Delavec je plačila vreden. Žival se veseli življenja. Ne verjamem lažniku. Oče zaukazuje sinu. Sin je očetu pokoren. Jeza krajša življenje. Državljeni so cesarju udani. Deček lovi metulja. Lovec strelja zajca. Krojač striže tkanino. Tesar postavlja ostrešje. Kmet kosí travnik. Sreča vabi prijatelje; nadloga jih iskuša. Pokaži tujcu pot! Tri ure bode hodil. Smrt reši človeka trpljenja. Ne prepiraj se s kruhom! Zaupaj v Boga!

Beseda, ki v stavku glagolne ali pridevnikove dopovedke dopolnjuje ali pojasnuje, je dopolnilo!

Dopolnilo odgovarja navadno vprašanjem: koga? ali česa? komu? ali čemu? koga? ali kaj? koliko?

Dopolnilo je navadno samostalnik ali zaimek v 2., 3. ali 4. sklonu.

V nekaterih stavkih je včasih več dopolnil; tudi so dopolnila s predlogi.

V a j e.

1. Izpišite v sledečih stavkih dopolnila in povejte, katere besede in v katerem številu in sklonu so dopolnila: Otroci se spominjajo starišev. Veselimo se zdravja! Varujmo se bolezni? Ne draži psov! Gospodar ukazuje hlapcu. Gospodinja ukazuje dekli. Kovač je konja podkoval. Dajte konju ovsa! Konj ima grivo. Učitelj poučuje dečke. Vzpomlad se nam bliža. Ptiči si znašajo gnjezda. Sodnik razsoja ljudem pravdo. Oče je sinu napravil obleko. Priporočaj znanca dobrotniku! Po glasu spoznaš ptiča. Po govorici spoznaš človeka.

2. Odgovori tem vprašanjem? Česa je priden delavec vreden? Česa išče lačen človek? Česa se ogibaj? Česa nabiramo v gozdu? Česa nanaša čebela? Komu je treba čast izkazovati? Komu pomaga Bog? Komu odgovarjajo učenci? Komu je podobna lisica? Komu svetuje mati? Kaj trga, kaj vije deklica? Kaj slišiš? Kaj piše učenec? Koga nosi konj? Kaj prodaja kmetica? Kaj delajo rokodelci? Koliko nog ima rak? Koliko mesecev ima leto? Koliko metrov ima kilometer? Koliko litrov ima hektoliter?

3. Postavi namestu črtic primerna dopolnila: Smili se —! Potrebujemo —. Sramuj se —! Mizar dela —. Tkalec tkè —. Žena beli —. Pošteni se ne sramuje —. Péstunja varuje —. Spominjajmo

se —! Bog — vidi. On — izkazuje —. Bodimo — vredni! Oddaj — —! Podaj — —! Prinesi — —. Privošči — —! Otroci so veseli; ne motite — —! Pomagaj —! Kmetje — prodajajo —. Ovca — daje —. Dajte — —!

4. Postavi besede v oklepih v primerni sklon: Poljedelstvo donaša (dežela bogastvo). Ne delaj (sosed krivica)! Bogatin podeli (ubožec dar). To reko imenujemo (Kokra). Spravnik podaje (nasprotnik roka). Plačaj (upnik dolg)! Kmet pripravlja (meščan živež). Gosenice delajo (škoda drevje). Solnce pošilja (svetloba zvezde). Velika noč prinaša (otroci pirhi). Spanje daje (človek moč).

5. Sestavi iz sledečih besedi stavke ter določi dopolnila: Obljuba delati dolgovi. Solnce razsvetljevati zemlja. Luna izpreminjati podoba. Grom pretresati tla. Grmenje me ne plašiti. Bog me braniti. On vladati viharji. Kmetje kopati krompir. Vinogradniki brati grozdje. Plevice pleti žito. Drugi puliti repa. Drvarji napravljati drva. Poravnati si lase, umiti si usta, umiti si obraz in roke! Ne posmehovati se drugim! Paziti se razpora! Ogibati se prepirljivih ljudje! Ne žaliti noben! Robati ljudje ne posnemati! Mladost vzpomlad podoben. Starost zima podoben. Starček zapuščati moč. Mladost si delati sanje od gradi. Strmeti nad gad. Misliti na domačija. Ovce bežati pred pes. Ne jeziti se nad živali. Pogovarjati se o dom. Maček prežati na miš. Stariši skrbeti za otroci. Bog ohraniti mi stariši!

2. Prilastek.

Vodila.

Prazen sod ima velik glas. Visok obraz nosi prazen klas. Prebrisana glava je lepo bogastvo. Novo leto nam zbuja resne misli. Sušček v prah je zlat. Zarjina svetloba je mila.

Človeško življenje je vedna izkušnja. Pot skozi življenje je kratka. Cvetočica cvetica ima prijeten duh. Vsak ptič svoje gnjezdo hvali. Dobra gospodinja hiši tri ogle podpira. Začetek modrosti je strah božji. Pravičnost je podloga držav (državam).

Pridjani členi, ki pojasnujejo samostalnike v stavkih, so prilastki (atributi) ali pridevki.

Po prilastkih se vpraša: kakšen? kakšna? kakšno? čegav? čegava? čegavo? kateri? katera? katero? koliko?

Prilastki so: 1. pridevniki, 2. deležniki, 3. zaimki, 4. števniki, 5. samostalniki brez predloga ali s predlogom.

V a j e.

1. Prepiši te-le stavke in podčrtaj prilastke: Zdravo telo je najboljšo blago. Dobra vest je mehko zglavje. Zadovoljnost je polovica srečnega življenja. Pobožna molitev je zbudljiva. Sveta vera daje najčistejše veselje. Leteča muha ne pikne. Varičnost je hči modrosti. Bog je stvarnik sveta. Nezmernost je sovražnica zdravja (zdravju). Ljubezen do očetnjave je človeku prirojena. Trda kamena dobre moke ne meljeta. Dež čisti zrak škodljivih sopar. Solnce je podobno ognjeni krogli. Mesec je podoben svetli ploči. Zvezde so svetle pičice. Mesečna luč ni zelo svetla. Zvezdovito nebo je veličastno. Nebo je nebeška hiša. Ves svet je božji tempelj.

2. Postavi tu namestu črtic primerne prilastke: Približuje se nam — vzpomlad. — vijolica se je prikazala. — cvetice razcvitajo. Drevesa imajo — obleko. — dan nam prinaša — lepoto. Mladina se veseli — vzpomladi. — polje se rumeni. — žitno

klasje se pripogiblje. Rastline potrebujejo — dežja. — dež napaja — drevje. — njiva je rodovitna. Treba se je varovati — zelišč. — sadje je nezdravo. Jesen daje otrokom — sadja. — sadja posušimo. Vinogradnik trga — grozdje. — sapa piše. Drevje je izgubilo — lepoto. Roka ima — prstov. — prst je kazalec. — svet je hiša —. Bog je stvarnik —.

3. Sestavi iz teh-le besed stavke ter določi prilastke: Čili konj se spenjati. Droben véverica skakati. Mlad maček se igrati. Boječ človek se strahšiti. Sosed hiša imeti osem okna. Star prosjak prositi božji dar. Pridni delavec dobivati plačilo. Potičen riba je slasten. Konjsk kopito podkovan. Česnjevo drevo belo cveteti. Pomagati siromašen človek!

3. Prislovno določilo.

Vodila.

Véverica živi po gozdih. Skače od veje do veje. Včasih tudi skoči z drevesa na tla ter skakáje teče. Hrani se s semenjem gozdnih dreves. Jedoč sedi po koncu; s sprednjima nogama pa nosi hrano v usta. Urno pregloda z zobmi najtrjo lupino. Jeseni nanaša zaloge. Gnjezdo nareja iz dračja in mahu. Po zimih prebiva v mehko nastlanem gnjezdu. Gnjezdo ima v duplu ali v podzemeljski luknji.

Beseda, katera v stavku določuje glagolov in pridevnikov dopovedek in pridevnikov prilastek ter naznanja, kje? kdaj? kako? ali zakaj? se kaj dela ali godi, je prislovno določilo.

Prislovna določila so: 1. prislovi, 2. deležnik sedanjega časa, 3. samostalnik s predlogom ali brez predloga.

V a j e.

1. Prepiši sledeče stavke in podčrtaj prislovne določila: Kokoš ima na glavi nad kljunom rudeč greben. Repova peresa jej nakvišku stojé. Petelin ima velik greben na glavi. Ošabno stopa. Kuretina gre zgodaj na gredi spat. Z dnevom vred se zbudí. Petelin zjutraj glasno poje. Pijoča kura pogleduje na nebo. Kura se brani s kljunom. Kokoš kokodaka gredé. Kura je razprostranjena po vsej zemlji. Kura koristi človeku z jajci in z mesom.

2. Odgovori tem vprašanjem: Kam je zletel ptiček? Kje šumé čebele? Kam se selijo ptice? Kje živi divjačina? Kje prebiva kukavica? Kdaj naj otroci vstajajo? Kdaj počivaj? Kdaj se vzbuja vse stvarjenje? Kdaj zamrznejo reke? Kdaj se začénja vzpomlad? Kdaj se začénja zima? Kako gospodari ogenj? Kako letí topova krogla? Kako svéti luna po noči? Kako se luč razširja? S čim se brani konj? S čim se brani bik? S čim se brani čebela? Po čem se ptič pozná? Kdaj je pridni gospodar po konci?

3. Sestavi iz teh besedí stavke: Ljudje prihajati iz cerkev. Dekla nositi voda iz korito. Otroci ne igrati z nožič, vilice, šivanka, šilo, dleto. Izpod gôra izvirati potok. Prepelica se skrivati po žito. Skrjanec peti leté. Mačka se glasiti mijavkaje. Raca se zibati gredé. Zvezde na nebo svetiti. Lepo migljati večern žar. Luna se okoli zemlja premikati. Iz sad drevo spoznati. V začetek Bog ustvariti nebo in zemlja. Vojak vojskovati za domovino. Ratar s plug orati. Kopač z motika kopati. Ženjica sè srp žeti. Mlatič sè cep mlatiti. Med dobri ljudje je dobro živeti. Človek se mora ravnati po ljudje. Ljubiti Bog iz vseh svoje moči!

4. Izpiši iz raznih berilnih vaj a) tri stavke s krajevnimi prislovi, b) tri stavke s časovnimi prislovi, c) tri stavke s prislovi načina in d) tri stavke s prislovnim določilom vzroka!

III. Zloženi stavki.

V o d i l a.

Človek obrača, Bog obrne. Greh storí, da človek pozabi na Boga. Volja je dobra, a meso je slabo. Zvesto izpolni to, kar si obljubil. Kakor pozdravljaš, tako se ti odzdravlja. Vse, česar potrebujejo ljudje v življenji, je od Boga.

Stavki so prosti in zloženi.

Ako se sestavita dva ali več prostih stavkov v eno celoto, je zložen stavek.

V prostem stavku se le enkrat kaj pripoveduje, v zloženem stavku pa se večkrat kaj pripoveduje.

Deli zloženih stavkov so ali glavni, ali pa glavni z zavisnimi stavki.

Glavni stavek užé sam ob sebi kaj dopoveduje, zavisni stavek pa le glavni stavek pojasnuje ali dopolnjuje.

V a j a.

Prepiši te stavke in uvrsti proste stavke vkup in zložene stavke vkup: Dober otrok se vselej in povsod spodobno obnaša. Lagati ne smeš nikoli, laž je greh. Prazen lonec se glasí, prazna glava se ustí. Hudoben človek te bode pripeljal v nesrečo. Sloga zbéra, nesloga podéra. Čist zrak zeló tekne človeku. Zdravo telo je najboljšé blago na zemlji. Ne pij žganih pijač; čista studenčnica je najboljša pijača. Varuj se škodljivega tobaka! Bodi prav čeden in snažen; snaga je prijateljica ljubega zdravja.

Privedje in podredje.

V o d i l a.

Delo nas varuje greha, zakaj lenoba je vseh grehov začetek. Pamet seboj nosi; pameti se ne kupi

na trgu. Iz iskrice nastane velik požar, torej se mora z ognjem previdno ravnati.

Zložen stavek, ki je sestavljen iz samih glavnih stavkov, imenuje se priredno zložen stavek ali priredje.

Glavna stavka sta brez veznika, ali pa ju veže kak veznik.

Greh storí, da človek pozabi na Boga. Ni vse zlato, kar se sveti. Vsaka ptica rada letí tje, kjer se je izvalila. Kakor si bodeš postlal, tako bodeš ležal. Kar priprosiš, brez skrbi nosiš.

Zložen stavek, ki je sestavljen iz glavnega in zavisnega stavka, imenuje se podredno zložen stavek ali podredje.

V a j e.

1. Prepiši te zložene stavke in uvrsti priredno zložene stavke vkup in podredno zložene vkup: Naša zemlja ima podobo krogle; tudi druga nebesna telesa so okrogla. Dokazano je užé zdavnej, da je zemlja okrogla. Kdor ne napreduje, ta zaostaja. Vsak vé, kje ga čevelj žuli. Gorkota vodo v soparo izpreminja. Hlad pa soparo zopet v vodo zgoščuje. Kdor poletu ne dela, po zimi kruha strada. Kokoš vse razbrska; enako dela tudi zapravljevka. Kar je dobro, se samo hvali. Slaba tovarišija te spridi; zatorej ne zahajaj med slabe tovariše! Kdor prosi, ta zlata usta nosi. Zvesto izpolni to, kar si obljubil. Hudobnež beží; pravični pa se ne bojí.

2. Prepiši te stavke ter povzemi iz njih glavne stavke, potem pa zavisnike: Vsak človek si želí, da bi bil zdrav. Vsak dan ponavljamo sklep, da se bomo poboljšali. Vest nam pravi, da se hudega varujmo. Ljubezen do Boga je v tem, da njegove zapovedi izpolnujemo. Odpuščajmo tem, ki so nas

razžalili. Otroci, kateri se lepo vedéjo, delajo starišem veselje. Bog vé, kaj bomo še doživeli.

3. Zveži te stavke z vezniki po dva in dva v priredje: Ne vprevzemi se v sreči! Ne obupaj v nesreči! (niti, niti). — Čas naglo mine. Čas se mora dobro obračati (zato). Volja je dobra. Mesó je slabo (á). Vse nas zapusti v smrti. Dobra dela gredo z nami (samo).

4. Dopolnite sledeče stavke: Gorkota vse reči razteza, a mráz jih —. Človek ima prosto voljo, tedaj —. Iz iskrice nastane silen požar; z ognjem se mora torej —. Kruh je naš najnavadnejši živež, zato prosimo Boga —. Nezrelo sadje je nezdravo, zatorej —.

IV. Skrčeni stavki.

V o d i l a.

Solnce sije. Solnce greje. Solnce sije in greje. Roža je lepa. Roža lepo diši. Roža ni le lepa, temuč tudi lepo diši. Bog vse vé. Bog vé tudi naše najskrivnejše misli. Bog vse vé, torej tudi naše najskrivnejše misli. Prevzetnost spremlja nevednost. Trma spremlja nevednost. Prevzetnost in trma spremljata nevednost.

Ako ima več prostih stavkov kak vkupen ali istovrsten člen, jih skrčimo tako, da vkupni člen le enkrat imenujemo. Taki stavki so skrčeni stavki.

V skrčenih stavkih rabimo večkrat veznike. Vкупne stavke ločimo z vejico, če jih ne vežejo vezniki: in, ali, ter.

Skrčeni stavki se lahko razvežejo v posamezne stavke.

V a j e.

1. Skrči te stavke: Jablan je ovočno drevo. Črešnja je ovočno drevo. Češplja je ovočno drevo. — Hrast je gozdno drevo. Bukev je gozdno drevo. Smreka je gozdno drevo. Rabi se nju les. Rabi se nju lubje. Rabi se nju listje. Umazan ne hodi med ljudi! Raztrgan ne hodi med ljudi. Hôdi ravno! Stoj ravno! Sedi ravno! Bodi miroljuben! Bodi potrpežljiv! Ogiblji se prepirljivih ljudi! Ogiblji se nespodobnih ljudi! Ne jezi nikoli nobenega! Ne žali nikoli nobenega! Ravnaj se vselej po pametnih ljudeh! Ravnaj se vselej po omikanih ljudeh!

2. Prepiši te stavke, podčrtaj vkupne člene ter razveži jih potem v posamezne stavke: Odlezel in skopnel je sneg. Zrak je jasen in prijazen. Polja in travniki se oživljajo. Ptiči pojejo po vrtih in logih. Gore in njive so ozelenele. Kmetovalec hodi na polje sejat in orat.

3. Dopolni te skrčene stavke: Kmet seje jaro žito in —. Cvetice in — potrebujejo dežja. Bog daje solnce in —. Rodoviten dež napaja velo drevje in —. Po dežji raste vse lepše in —. Jagode in — so zrele. Listje rumení in —. Trava po senožetih in — je pokošena. Hruške in — so zrela.

4. Odgovori tem vprašanjem v skrčenih stavkih: Katere cvetice prijetno diše? Katere rastline so strupene? Kaj izdeluje mizar? Katero orodje potrebuje tesar? Kje živé živali? Kje živé ptiči? Katere živali nimajo nog? Kateri ptiči gredó jeseni v druge gorkejšje kraje? Kakšno kri imajo ribe? Katere živali so škodljive?

5. Prepiši te stavke ter uvrsti gole stavke vkup, razširjene vkup, zložene vkup in skrčene vkup. Pri golih in razširjenih stavkih podčrtaj osebek in dopovedek, pri zloženih pa glavni stavek: Ljudje hodijo. Tice letajo. Kače lazijo. Črvje se plazijo. Črvje živé tudi ob rastlinah. Polži nosijo svojo hišo na hrbtu. Nekateri živali so

človeku zeló koristne. Ne muči živali! Rastline tudi nekako živé. Rastline dobivajo živež iz zemlje in iz zraka. Cvetje je najlepši del rastline. Sadje je mnogotero, mesnato ali sočnato, trdo ali mehko, v lupini ali brez lupine. Veličasten je Bog, ki je vse tako modro ustvaril. Potrpljenje železna vrata prebije. Kdor je v malem zvest, njemu se dá veliko v pest. Sreča je opotočna. Izročim se v sveto, božjo voljo ter zadovoljno živim. Delaj tako, in bodeš tudi ti zadovoljen!

V. **Mnogo zloženi stavki.**

Vodila.

Življenje naše je sejanje, pri katerem se poleniti ne smemo, ker čas po bliskovo letí, in vemo, da, kdor je len ob setvi, malo žanje.

Na tvojo besedo, o kmetovalec! zraste za hišo, kjer je robida rastla, orehovo drevo, da se ti v njegovi senci otroci igrajo; na tvojo besedo ti trn rodí hruško, jabelko se ti debelí na lesniki, in pridelana kapljica vinca te veselo poživlja.

Tù je več stavkov združenih v večo celoto, zato da se misel lepše izreka in izobrazuje.

Ako se najmanj trije ali več rekov združi v večo celoto, imenujemo jo mnogo zloženi stavek.

V a j e.

Združi te-le posamezne stavke v primerno večo celoto:

Zjutraj ideš z novo močjo na delo svojega poklica. Gorki znoj ti stoji po čelu. Spominjaj se, da delaš njemu, ki te tako skrbno ohranjuje. Spominjaj se, da služiš Bogu, ki služiš ljudem.

Žalosten si. Nadloge te tarejo. Tvoja pamet ti ne pomaga. Tvoja volja ti ne pomaga.

Ne toži nikomur žalosti! Toži tistemu, ki ti more pomagati.

Strah nas je groba. Čudno nam je pri srcu, ko vidimo pokop. Misel na grob je zdrava. Misel na grob nas uči ponižnosti.

VI. Besedni red.

Vodila.

Vrsta ali red, po katerem se vrsté besede v stavku, imenuje se besedni red.

V prostem stavku stoji navadno osebek na prvem, dopovedek pa na drugem mestu; spona ali vez pa se devlje mej osebek in dopovedek.

Kadar je osebek v dopovedku skrit, pride dopovedek na prvo mesto.

V razširjenih stavkih stojé pojasnila sploh pri pojasnjenih besedah, pred njimi ali za njimi.

V vprašalnih stavkih se vprašalni členek devlje tik za glagol, s katerim se vpraša, n. pr.: Je li to resnica?

Breznaglasne besedice n. pr.: sem, si, je, me, te, se, ga mi, ti . . . navadno ne začenjajo stavka.

V zloženem stavku stoji največ glavni stavek pred postranskimi stavki.

Postranski stavki stojé precej za tisto besedo, katero pojasnujejo in dopolnjujejo.

V a j e.

Urédi besede in stavke v naslednjih povestih:

Lisica in krokar.

Krokar ukrasti sir, sestí na visoko drevo, in ga misliti užiti. Lisica ga zapaziti, iti pod drevo in praviti: „O ti lepi ptič. moj krokar! kako se svetiti tvoje perje, kako imeti lepe oči, kako zala postava. Ako bi ti tudi znati peti, morati bi te postaviti kralja vse drugi ptiči“. Krokar ta hvala zeló prevzeti in začeti svoj: „Kra, kra!“ Pa komaj kljun odpreti, pasti mu sir iz kljun. Zvit lisica sir zgrabiti in požreti ter posmehovati se neumen krokar.

Golobček.

Mati svoje otroke peljati na travnik. Otroci tekati okoli mati. Na cvetičen trata golobček sem ter tja skakljati in zrnca pobirati. „Glejte, praviti mati, živalca si iskati živeža. Kadar pobrati, vselej pogledati v nebo. Živalica se Bog zahvaljevati“.

Hrast in trst.

Hrast bahati se s svojo trdnostjo in stanovitnostjo; trstu očitati njegovo slabost, pred vsakim vetrom tresti in uklanjati se. Trst zaničevanje trpeti pohlevno in molčati. Kmalu potem vihar velik vstati; hrast se ne dá ušibiti, vihar prelomiti ga in podreti; trst priklanjati ponižno, vstati zopet hitro.

Trdovratnost in svojeglavnost ne obstanka imeti, ponižnost in potrpežljivost veljati.

Tretji del.

Pravopis.

Vodila.

Pavec poje. Golazen lazi. Veter piha. Britev je ojstra. Posestnik plačuje davek. Delavec je truden. Hlapec je nesel.

V končnicah: **ec, ek, el, en, er, sen, sem, zen** izgovarja se **e** nekako zamolklo, a pisati se mora vender.

Deček kaže prijazen obraz. Mož ima brado. Sneg pokriva zemljo.

Na koncu besede se piše tisti trdi ali mehki soglasnik, kateri se sliši, če se beseda podaljša, n. pr.: obraz-obraza, mož-moža, sneg-snega.

Metuljček se ziblje na cvetki. Cvetje se osiplje, Koklja ljubi piščeta. Učencem je treba pazljivim biti. Vojak se bojuje s puško, z mečem, s kopjem ali sè sulico, z bodalom.

Namestu **l** piše se **lj**:

1. za soglasniki **b, m, p, v**, n. pr.: ljubljeneec, spremljevalec, konoplja, mravlja;

2. v končnicah: **ljam, ljem, ljen, ljiv, ljej** in **elj**, n. pr.: mahljam, gibljem, pozdravljen, dobrotljiv, izdihljej, prijatelj;

3. v nekaterih drugih besedah, n. pr.: kralj, ljud, ključ, ljub, bolj . . .

Izkušnja kaže: Lepa suknja, prazna glava. Kranjska razpada na tri déle: Gorenjsko, Dolénjsko in Notranjsko.

V nekaterik besedah se piše **nj** namestu **n**, n. pr.: kostanj, ogenj, knjiga.

4. V družilniku se piše pred samoglasniki in mehкими soglasniki (**b, d, g, j, l, m, n, r, v, ž**) **z**, — pred **f, h, k, p, t** se piše vselej **s**, pred **c, s, z, č, š** pa **s** ali **sè**.

V a j e.

1. Poišči in prepíši iz berila št. — besede, v katerih se **e** zamolklo izgovarja, pa se vender piše.

2. Poišči in prepíši iz berila št. — besede z **lj**!

3. Poišči in prepíši iz berila št. — besede z **nj**!

4. Odgovarjaj sledečim vprašanjem: S čim pišeš? S kom se igraš? S čim kmetovalec orje? S čim kosec kosí? S čim ženjica žanje? S čim mlatič mlati? S čim se reže? S čim se striže? S kom se učiš? S kom se izprehajaš? S kom se ne šali? S čim knjigar kupčuje?

Razzlogovanje.

V pisavi se večkrat primeri, da se mnogo-zložna beseda ne more vsa v eni vrsti zapisati ter se more deliti. Kjer se beseda na koncu vrste loči, postavi se delilo (- ali =). Pazi naj se, da se

1. zlogi v pisavi ločijo tako, kakor v govorjenji.

2. Izpeljane ali sestavljene besede naj se razzlogujejo tako, kakor so sestavljene, n. pr.: ko-lo-vrat, ob-last, vzpo-mlad, na-uk.

3. Soglasnik mej dvema samoglasnikoma jemlje se k naslednjemu zlogu, n. pr.: pi-sa-va, no-go-vi-ca.

4. Kadar sta med dvema samoglasnikoma dva ali več soglasnikov, jemlje se prvi ali prva dva navadno k prvemu, drugi k drugemu zlogu, n. pr.: voj-vo-da, mi-lo-srč-nost.

5. **lj, nj** in **šč** se ne ločijo in so neločljivi soglasniki, n. pr.: mrav-lja, dja-nje, topo-ri-šče.

6. Neločljivi so radi tudi tisti soglasniki, s katerimi se besede navadno začénjajo, n. pr.: **sl** (slama), **skr** (skrinja), **gl** (glava), **st** (stvar)...

7. Enozložne besede se ne delé.

V a j a.

Razloguj sledeče besede: biser, bilka, bližnji, bogastvo, bolečina, bolnik, cerkev, cvetica, čaplja, čevelj, čumnata, čveteronožen, deklica, detelja, dobrotnik, gorščica, hruška, ječmen, ključavničar, kozolec, kožuhovina, najemnik, borovec, jelka, grozdijče, malinje, leska, nešplje, trnje, robidje, šipeče, bršlan, zelišča, vohrovt, erman, konoplje, solnčnica, turščica, ajda, zvončki, jegleci, lilija, maslenke, gomoljike, kristavec, zobnik, volčja jagoda, vseučilišče.

Ločila ali prepone.

Ločila ali prepone so znamenja, katera rabimo pri pisanji zato, da 1. ločimo ali prepenjamo besedo od besede in stavek od stavka; 2. da kažemo, kdaj in kako je treba pri branji glas povzdigovati ali z glasom odje-njevati in kdaj in koliko naj se pri branji od-dahne; 3. da je pisanje bolj razumevno.

Ločila ali prepone so:

1. **Pika** (.), katera se stavi: a) na koncu popolnoma končanega govora; b) za posameznimi naslovi ali izrazi; c) za vrstilnimi števniki, če se sè številko pišejo, n. pr.: Mi živimo v 19. (v devetnajstem) stoletji. Valentin Vodnik, prvi slovenski pesnik se je porodil v Zgornji Šiški v 3. (tretji) dan svečana 1758. l. (leta); d) pri okrajšanih besedah, to je, po eni ali po več črkah, ki se zapišejo namestu cele besede, n. pr.: g. (gospod), gld. (goldinar), i. t. d. (in tako dalje). Pri piki se najdalje oddahne.

2. **Dvopičje** (:), katero se stavi: a) kadar svoje lastne besede ali besede koga drugega neizpremenjene napovemo ali zapišemo, n. pr.: Kristus je rekel: „Dajte cesarju, kar je cesarjevega in Bogú, kar je Božjega!“ b) kadar se kaj našteva, pojasnuje ali dodaja, n. pr.: Dvoparklježi so: govedo, ovca, koza, srna, jelen... Vodnik je pel:

„Ne hčere, ne sina
Po meni ne bó;
Dovòlj je spomina:
Me písmi pojó“.

3. **Podpičje** (;), katero se stavi: a) mej daljšimi priredno zvezanimi stavki, n. pr.: Mladost živí brez vse skrbí; vsako nedolžno veselje popolnoma uživa; po veselji hrepení in išče ga pri svoji enakosti. b) Mej stavki, ki drug drugega potrjujejo ali drug drugemu nasprotujejo, n. pr.: Odprta so noč in groba vrata; al' dneva ne pové nobena prat'ka.

Pri podpičji se nekoliko preneha.

4. Vejica ali rez (,), katera se stavi:
 a) mej naštevane besede brez veznika, n. pr.: Polje, vinograd, gora, morje, ruda, kupčija tebe redé.
 b) Mej glavne in zavisne stavke, n. pr.: Ura, enkrat zamujena, ne pride nobena.

Pri vejici se za spoznanje preneha.

5. Vprašaj (?), kateri se stavi: a) na konec vprašalnega stavka, n. pr.: Kdo je vse ustvaril? Katere so najimennitnejše stvari Božje?
 b) pri posameznih vprašalnih zaimekih, n. pr.: Umrli bodemo; toda kdaj? in kje? ne vemo.

Pri vprašanji se glas povzdigne.

6. Klicaj (!), kateri se stavi: a) na koncu stavka, o katerem se kdo ali kaj kliče, čudi, vелеva ali prosi, n. pr.: Upil sem mu: Janez! Janez! Glej ga! Ne hodi v vodo! b) Pri posameznih besedah, če se kdo ali kaj kliče in tudi pri ogovorih v listih i. dr., n. pr.: Stoj! Tiho! Pomagaj! Prijatelj dragi! c) Za medmeti, kadar sami za se stojé, n. pr.: Oh! Gorjé! Ako se pa kak stavek začénja z medmetom, se pa pri medmetu včasih stavi vejica in še le na koncu stavka klicaj, n. pr.: Oj, kako srečno živí zadovoljni človek!

Tudi pri klicaju se glas povzdigne.

7. Pomišljaj (—), kateri se stavi, kadar se kaka beseda ali kak rek zamolči ali pa, če se kaj nepričakovanega pové, n. pr.: Bojim se, da — vender raje molčim. Trudimo se po sreči in slavi, in dobimo — grob.

8. Oklepaj (), kateri se stavi, kadar mej kak stavek kako besedo ali stavek vtak-

nemo, da govor bolj pojasnimo, n. pr.: Volčja črešnja (volčja jagoda) je zeló strupena rastlina. Vsaka naša telesna in dušna moč (to vsak po sebi lahko čuti) utrjuje se s primerno vajo.

9. Vezaj (— =), kateri se stavi mej besede in zloge, ki jih vkup vežemo, n. pr.: Slovensko-nemška slovnica.

10. Narekovaj („“), kadar hočemo kake besede ali stavke posebno zaznamnjevati, n. pr.: Knjiga: „Drobtinice“ je zlata vredna knjiga. Prvo pravilo vsemu krščanstvu je: „Ljubi Gospoda, svojega Boga iz vsega svojega srca, iz vse svoje duše in iz vse svoje misli!“

11. Opuščaj (’), kateri se stavi, kadar se v pisanji kaka črka izpusti, n. pr.: Jel’te, da je res.

12. Opominjaj (*†), ki kaže na kako opómno, naj večkrat zdolej pod črto postavljeno.

13. Enačaj (=), ki kaže, da ste dve reči enaki, n. pr.: nam. = namestu.

14. Znamenje odstavka (§).

Velike črke.

Vodila.

Žaba bi bila rada volu enaka. Zatorej napihuje kožo ter vpraša svojih tovarišic: Ali sem tako velika, kakor vol? Nisi ne! kličejo ji: pa vender ne neha z vso močjo napenjati se tako dolgo, da — počí.

Jablane, hruške
 In druge cepé
 Cépi v mladosti
 Za stare zobe!

Najvišji gori na Kranjskem pravi se Triglav. Reka Sava teče blizu Ljubljane in Zagreba. Ipavščica teče v Sočo; ta pa se izliva v Jadransko ali Tržaško morje. Človeka je Bog ustvaril. Človek je Božja stvar. Ljubi Janez! pridi k meni, saj veš, da Te imam rad in da sem Tvoj verni prijatelj.

Velike črke pišemo:

1. v začetku govora;
2. za piko, pa tudi za klicajem in vprašanjem, kadar sklepada stavkovo misel;
3. za dvopičjem, kadar svoje lastne ali besede koga drugega neizpremenjene zapišemo, n. pr.: Kristus uči: „Ljubi svojega bližnjega, kakor sam sebe!“
4. V začetku vsake vrste v pesmih.
5. Pri lastnih imenih.
6. Pri besedi Bog in njenih namestnicah.
7. Navadno tudi v listih pri záimkih, s katerimi nagovarjamo osebo, kateri pišemo.

K a z a l o.

	Stran
Uvod	3
P r v i d e l.	
Govorni razpoli	7
Samostalnik	7
Spol	11
Število	13
Sklon	14
Sklanjava	18
Zaimek	24
Osebni záimki	24
Svojilni záimki	27
Kazalni záimki	28
Vprašalni záimki	30
Oziralni záimki	31
Nedoločni záimki	32
Pridevnik	34
Sklanjava	35
Stopnjevanje	36
Števnik	40
Glagol	45
Šest vrst glagolov	60

	Stran
Posebna sprega	67
Vzgleđ za pregibanje po vseh časih in naklonih	74
Predlog	83
Prislov	87
Veznik	91
Medmet	93

D r u g i d e l .

Stavek	95
I. Goli stavek	95
II. Razširjeni stavek	98
1. Dopnilo	99
2. Prilastek	101
3. Prislovno določilo	103
III. Zloženi stavki	105
Priredje in podredje	105
IV. Skrčeni stavki	107
V. Mnogo zloženi stavki	109
VI. Besedni red	110

T r e t j i d e l .

Pravopis	112
Razzlogovanje	113
Ločila ali prepone	114
Velike črke	117

